ئەم ولاّتانە دەخەنە سەر ڕێبازی وابەستەگی بە خۆیان کە لە کاتی خۆیدا جولەمان لێ ببڕن و جۆرێ بڕۆین بەڕێوە کە ئەوان ویستویانە.

ئایا ئەو هەموو ئەزمونەو ئەو هەمووە تاقیکردنەوە، کافی و بەس نیە کە دەرسی لێوەربگرین و ئیتر لەمەو لا فرێوی گزی و فزی و درۆو دەلەسەی ئەو شـەیتانانە نەخۆین و دەستی گزی و خەیانەتی ئەوانە بگرین و بیبڕین تا ئیتر چاو نـەبڕنە خواردن و کوروسانەوەی ئێمەمانان.

٢ـ نیازی خۆرسکی مرۆڤ و ئەنزان بە سەرگەرمی سالم:

سەرنجراکێشە یەعقوب پێغەمبەر لە راست بەڵگەی کوڕەکانیدا سەبارەت بەوە کە یوسف نیازی بە گەڕان و سەیرو سیاحەت هەیە وەلاّمێکی نەدایەوەو بە کردەوە ئەوەی قەبوڵ کرد، ئەمە خۆی بەڵگە بۆ ئەمەیە کە ئەقڵی سالم ناتوانێ ئەم نـیازە سروشتی و خۆرسکە ئینکار بکاو نەیسەلّمێنێ.

مرۆڤ وەکو ماشینێکی ئاسنەواڵە نیە، کە هەرچی بیانەوێ کاری لێ بکـێشن، ئینسان گیان و رۆحی تێدایە، هەروەکو لەش و لاری ماندو ئەبێ، هەروەکی لەش و لاری نیازی بە پشودان و وچان و خەو هەیە، گیان و رۆحیشی نیازی بە گەڕان و سەیرو سیاحەت و شادی هەیە.

ئەزمونیش نیشانی داوە کە ئەگەر مرۆڤ خـەریکی کـارگەلێکی یـەکسـان و یەکجۆر بێ، کارەکەی لەبەر نارەو ێ و راندمانی کارەکەی لەبەر شەکەتی و لەش گرانی کەم دەکا، بەلاّم بەراوەژوو، دوای چەن سەعات سەرگەرمی سالم و گەڕان و شادی دێتەوە سەرخۆ، لەباری کەمیەت و چ لەباری کەیفییەتەوە کارەکەی لەبـەر دەرەوێ و ئاکام و نەتیژەی کارەکەی زۆر، وە چاک و باش دەبێ، جا هەر لەبەر ئەمە ساتەکانی گەڕان و شادی یارمەتی بە ساتەکانی کارو کوێرەوەری مرۆڤ ئـەداو

ئاکام و بەرهەمی فرەترو چاکتر ئەدا.

ئەمەیە کە لە ئیسلام دا وتراوە:

ژیانی مرۆڤی خودان بڕواو باوەڕ لە سێ بەشداکورت ئەکرێتەوە، بەشێکی کات و ساتی بە مەعنەویات و دوعاو پاڕانەوە لە خواو عیبادەت رائەبڕێ، بەشی دیکەی بۆ دابین کردنی هۆی ژیان،وەبەشێ تریشی بۆ لەزەت بردن لە شتی حەلاڵ و مەشروع،تەرخان ئەکاو ئەم سەرگەرمی و تەفریحە سالمانە یارمەتی بە بەرنامەکانی تری ئەو ئەدا.

بە قسەی هەندێ کەس گەڕان و شادیکردن هەروەکو سرویس کردن و رەوغەن کاری چەرخی ماشینە، هەرچەند ئەو ماشینە ساتێ لەکار ئەوەستێ، بەلاّم لە دواییدا تەوان و هێز و ئەنرژیێکی تازە پەیا دەکاو راوەستانەکان بە باشترین شێوە قەرەبۆ دەکاتەوەو تەمەنی ماشینەکەش بەوگریس و رەوغەنکاریە زیادتر ئەبێ.

گرینگ ئەوەیە، کە گەڕان و سەرگەرمیەکە سالم بێ، ئەنا نە تەنیاکەندوکۆسپێک لانابا، بەڵکو سەرگەرمی ناسالم ئەبێتە هۆی ماندوبوونی گیان و رۆح و ئەعسابی ئینسان، وە رۆحی ئینسان دەکوترێ و وەها شەکەت ئەبێ تا ماوەیەک هێزو تەوانی کارو باری نامێنێ و تەنانەت لە ژیانیش بێزار دەبێ.

ئەمەیە کە لە ئیسلام دا ئیجازەی گەڕان و سەیرو سیاحەت و تەفریحاتی سالم دراوە، تەنانەت لە حوزوری رەسولی ئەکرەمدا غار غارێنێ وشتر کراوەو تەنانەت حەزرەت وشتری خۆی بۆ ئەوکارە بە خەڵک و یارانی خۆی داوە، تا غار غارێنی پێ بکەن.

نوکتەیێ دیکە ئەمەیە هەروەکو برایانی یوسف لە ئارەزوی مرۆڤ بە تایبەت تازە لاوان بە گەڕان و تەفریح و شادی بۆ گەیشتن بە ئامانجیان گزی و گەڕیان کرد،

لە دنیای ئەمڕۆکەیشدا دەستی چەپەڵی مەرموزی دژو دوژمنانی حەق و دادگەری لە مەسەلەی وەرزش و گەڕان و جەفەنگ و خۆشی بۆ ژەهراوی کردنی بیرو باوەڕی بەرەو نەسلی گەنج و لاوان وگزی و بێ فەڕێکی زۆر دەکەن، ئەبێ بیدار بین تا زل هێزە گورگە خوڕ[ە]کان لە جلک و سیپاڵی وەرزش و گەڕان و تەفریحدا نەخشەی بێفەڕانەی خۆیان لە نێو لاواندا بەناوی وەرزش و گەمەو کێ بەرکێی هەرێمی یا جیهانی پیادە نەکەن و نەتوانن بە زیانی ئێمەو گەلە موسڵمانەکەمان بیبەن بەڕێوە.

٣ـ لە ژێر سیبەرو سەرنجی باوکدا:

هەرچەندە دۆستی و خۆشەویستی زۆرو زەوەندی باوک و دایک بە رۆڵەکانیان واداریان دەکا منداڵەکانیان هەمیشە لای خۆیان بن و لە بن چاوەدێری راستەو خۆیان، پەروەردە بکرێن، بەلام دیارە کە فەلسەفەی ئەم خۆشەویستی یە لە روانگای قانونی ئافەرینشەوە هەر ئەو ئاگا لێبوون و پشتیوانی کردنە، بێ درێخە یە لە زارۆکەکانی خۆیان لەکاتێ کە نیازیان بەوە هەبێ، جا هەر لەبەر ئەمەیەکە ئەبێ لە تەمەنی گەورەیی دا لەم پشتیوانی کردنە کەم بکرێتەوە.

وە بە منداڵەکانیان ئیجازە بدرێ بەرەو سەر بە خۆیی ژیان هەنگاو دابنێن، چونکە ئەگەر هەروەکو یەک خەڵف، وە نەمامێکی تازە چەقاو، بۆ هەمیشە لە بن سێبەری یەک داری گەورەو پڕ لق و پۆپ و گەڵادا، بمێنێتەوە، رۆشد و نمۆی پێویست ناکا.

دەگونجێ هەر لەبەر ئەوە بووبێ کە وا یەعقوب لە راست پێشنیاری کوڕەکانیدا بەو هەمووە خۆشەویستیە کە سەبارەت بە یوسف هەیبوو، ئیجازەی دا یوسف لەگەڵ براکانیدا بڕواو لە باوکی جیابێتەوەو بڕواتە دەرەوەی شار، هەرچەند

یەعقوب ئەمەی بە دڵ نەبوو، بەڵام بەرژەوەندی یوسف و روشد و نموی سەربەخۆیی ئەو، وای لە یەعقوب کرد کە ئیجازە بدا یوسف کەمێ لە باوکی دور بکەوێتەوەو خۆی خو بە ژیانی سەر بە خۆ بگرێ.

ئەمە مەسەلەیەکی گرینگی بارهێنانە، کە زۆرێ لە باوک و دایکان بەوە نازان و لێی خافڵن و بەناو منداڵانی خۆیان (نازدارە)و بە نازداری پەروەردەی ئەکەن و باریان دێنن و نازیان دەکێشن، بە جۆرێکی وا هێز و قەوتی ئەوەیان نابێ دور لە نازی باوک و دایک بژین، لە راست کەندو کۆسبدا خۆ رابگرن و لە راست تەنگوچەڵەمەدا دێن بە چۆکدا، هەر لەبەر ئەمەیە زۆربەی گەورە پیاوان و هەڵکەوتوان لە دنیادا کەسانێک بوون کە بە منداڵی باوک و دایکیان نەماوەو بە هەتیوی و هەناسەساردی و بێ کەسی و بێ ئەنوایی ژیاون.

گرینگ ئەوەیە کە باوک و دایک سەرنجی ئەم مەسەلە بارهێنانە گرینگە بدەن تا منداڵەکانیان سەربەخۆو باش باربێن و پیاوانە پەروەردەبن، خۆشەویستی بە درۆ، نەبێتە هۆی ئەوە منداڵ و زارۆک و تازە لاو سەر بە خۆی خۆیان لە دەس بدەن و نەتوانن بێ یارمەتی ئەم و ئەو بەرەو شەنگی خۆیان لە قوڕ دەربێنن.

سەرنجراکێشە کە ئەمە بە وێنەی غەریزە لە بابەت هەندێ لە ئاژاڵەوە بیندراوە، بۆ وێنە جوجەڵەو جوچکەی مریشک لە سەرەتاوە دەچنە بن باڵ و پەڕی دایکیانەوە و مریشکەکەش هەروەکو رۆحی خۆی لە بەرامبەر هەر روداوێکەوە لەو جوجکانە دیفاع دەکاو هەروەکو گیانی شیرینی خۆی ئەوانە دەپارێزێ.

بەڵام کاتێ کەمێ زلبوون، دایکە نە تەنیا پشتیوانییان لێوە ناکا، بەڵکو ئەگەر بە دوی بکەون، بە نوک تیان دەسرەوێنێ و لە خۆی دوریان دەخاتەوە، یانێ بڕۆن و رێی شوێنی ژیانی سەر بە خۆ فێربن،تاکەی ئەتانەوێ بە دوی منەوە بن،وەناسەر بە خۆ بژین؟ ئێوەش بەلای خۆتانەوە پێگەییون و بوونەتە (پیاو) و زەلام بوون؟!

دیارە ئەم مەبەستە هەرگیز لەگەڵ مەسەلەی پێوەندی خزمی و پاراستنی خۆشەویستی و محەبەت دژ نیە، بەڵکو خۆشەویستی‌یەکی قووڵ و پێوەندییێکی حسێب کراوەو لەسەر بنەڕەتی بەرژەوەندی هەر دوک لایە.

۴ـ نە تۆڵە ئەستاندن و نە تۆمەت لێدان،بەر لە تاوان:

لەم قسەو باسە لەم چریکەی یوسفەدا بە جوانی دەردەکەوێ کە یەعقوب باوەکو لە حەسودی براکان سەبارەت بە یوسف ئاگادار بوو، هەر لەبەر ئەوەش دەستوری بە یوسف دا خەونە سەیرو پڕ سەمەرەکەی بۆ براکانی خۆی نەگێڕێتەوە و قەت حازر نەبوو، ئەوانیش تاوانبار بکا کە نەبادا ئێوە قەستە سەری یوسفی کوڕمتان هەیە، بەڵکو بیانوی تەنیا ئەوە بوو کە تابی دوری یوسفم نیەو لە گورگی بیاوان ئەترسم.

ئاکارو خوو ئەخلاق و بەراوردی مرۆڤانی و ئوسولی داوەری و دادگەرانەش هەر ئەبێ وابێ، کە تا نیشانەی کارو کردەوەی خراپ و ناشیاو لە کەسێکەوە دەرنەکەوێ نابێ لە خۆوە تۆمەتی لێ بدرێ و تاوانبار بکرێ، ئەسڵ پاکی، بێ تاوانی و راستی و دروستی و چاک و چاک بوونە،مەگەر پێچەوانەی ئەوە دەربکەوێ و بسلەمێندرێ.

۵ـ تەلقێنی دژو دوژمن:

نوکتەیێ دیکە ئەمەیە کە دەڵێن: بە درۆ تەلقین مەکەن تا درۆتان پێ بڵێن، چونکە دەڵێن تا ئەو دەمە کوڕانی یەعقوب نەیاندەزانی ئەگونجێ گورگ هێرش بۆ مرۆڤ بێنێ و بیخوا، جا کاتێ یەعقوب ئەم قسەی بە زارا هات، لێی فێر بوون.

ئەمە ئەوە دەگەیەنێ،ئەشێ تەرەفی قسە سەرنج نەداتە بیانو گرتن و هەڵبژاردنی

ڕێگای کەچ ، جا ئێوە لەوەی ئاگادار بن کە خۆتان بەو قسانەی کە دەکەین ڕێگای خوارو ناحەزو دزێو نیشان نەدەن.

ئەمە دروست وەکو ئەوەیە کە جار جارە ئەنزان و مرۆڤ بە منداڵی، چکۆڵەو کەم تەمەن بێژێ تۆپەکەت نەدەی لە چرای ژورەکە، کەتا ئەو دەمە نەیدەزانی ئەکرێ تۆپ لە چراکە بدرێ، سەرنجی بۆ ئەوە رادەکێشرێ کە کارێکی وا ئەگونجێ و دوا بە دوای ئەوە گوێ قولاخ دەبێ و خۆی قانەقدیلە ئەدا، کە ئەبێ بزانم ئەگەر تۆپەکەم لە چراو لامپەکە بدەم چ دەبێ؟ جا ئەو کارە تاقی دەکاتەوە، ئەزمونێ کە دەبێتە هۆی شکانی چراو لامپەکە.

ئەمە تەنیا مەبەستێکی سادە نیە لەبابەت منداڵانەوە، لە نێو کۆڕو کۆمەڵگایەکیش جارجارە ئەمرو نەهی لاڕێیانە ئەبێتە هۆی ئەوەکە زۆرێ لە خەڵک ئەوانەی کە نەیاندەزانی فێری ببن، وەبکەونە بیری ئەوە تاقی بکەنەوە، لەم بابەتەوە تا ئەو شوێنەی دەگونجێ دەبێ قسەو مەبەست بە جۆرێ گشتی بەیان بکرێ تا نەبێتە هۆی لاڕێ فێرکردن.

دیارە حەزرەتی یەعقوب پێغەمبەر لەبەر دڵپاکی و سینەسافی و سەفای دڵ و دەرون ئەم قسەی لەگەڵ کوڕەکانیدا درکاند، بەڵام کوڕە لاڕێکانی لە قسەکەی باوکیان دزێوی و بەدفەڕی فێر بوون.

وێنەی ئەمە، ڕەوشت و شێوەگەلێکە لە زۆرێ لە نووسراوەکاندا دێنە بەرچاو، کە بۆ وێنە یەکێک دەیەوێ لە بابەت زەرەرو زیانی (تریاک و هیرۆئینو زیناوە) قسە بکا، بە جۆرێکی وا لەوانە دەکۆڵێتەوەو قسەی لێوە دەکا یا شانۆکانی بە هۆی فیلم و شتیواوە نشان ئەدا کە بێ ئاگایانە خەڵکەکە بە رازو رەمزو نهێنیەکانی ئەو کارە ناسیاو، وە بەدفەڕانە ناسیاو دەبن، لە پاشان مەبەستێک کە لە بابەت دزێوی و بەدبەفەڕی و ناحەزی و زیاناوی ئەوانە، بەیانی دەکاو ڕێگای رزگاری لەو شتە

خراپانە بەیان دەکاو دەیەوێ بەوانی نیشان بدا، لە بیریان دەچێتەوە. جا هەر لەبەرە ئەمە، ئەغلەب زیان و دزێو و بەدئامۆزی ئەم جۆرە قسەو ئەو جۆرە فیلمانە زەرەرو زیانیان لە فایدەکەیان زیاترە.

٦ـ ئاخرین نوکتە

ئەمەیە: براکانی یوسف وتیان: ئەگەر لەگەڵ ئێمەدا گورگ بێ و براکەمان (یوسف) بخوا ئیتر ئێمە خۆمان بە مرۆڤ نازانین و زیانکارین، ئەم قسە ئیشارە بەمەیە کە ئینسان و ئەنزان کاتێ شتێک ئەگرێتە سوکرو خۆی ئەبێتە بەرپرس ئەبێ تا دواین هەناسە، خۆی بە عودەدار بزانێ و پابەندی بێ، ئەنا دەسمایەی ئابڕۆ و باری کۆمەڵایەتی و سەرمایەی ویژدان، بەفیڕۆ لە کیس دەچێ.

چلۆن ئەکرێ مرۆڤ ویژدانی‌وەشەخسییەتی بەرزو باشی هەبێ، وە بە ئابڕو بێ و بە حەیسیەتی کۆمەڵایەتی خۆی پێ بەندبێ و بەو حاڵەوە کەچی لە بەرپرسی خۆی مل باداو لە راست ئەوەدا بێ تەوفیر بێ و خۆگێل بکا.

خوا لەبابەت حەزرەتی یوسفەوە کە لەگەڵ براکانی چووە سەیران دەفەرمێ:

١٦ـ فَلَمَّا ذَهبُوا بِهِ وَاجْمَعوا اَنْ يَجْعَلُوهُ فِى غَيابَتِ الْجُبِّ و اَوْحَيْنا اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذا وَ هُمْ لا يَشْعُرون.

١٧ـ وَ جاءُوا آباهُمْ عِشاءً يَبْكُون.

١٨ـ قالُوا يا اَبانا اِنّا ذَهَبْنا نَسْتَبِقُ وَ تَرَكْنا يُوسُف عِنْدَ مَتاعِنا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَ ما اَنْتَ بِمُؤمِنٍ لَنا وَ لَوْ كُنّا صٰدِقين.

١٩ـ وَ جاءوا عَلىٰ قَميصِهِ بِدَمٍ كذب قال بَل سَوّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسَكُمْ اَمْراً فَصبْرٌ جَميلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعان عَلىٰ مَا تَصِفُون.

واتا:

١٦- کاتێ کە ئەویان لەگەڵ خۆیان برد و لێبڕان یوسف لە نهێنگەی (تاقچەی) چالاو دابنێن، وەحیمان بۆ نارد کە لە دوا رۆژ دا لە کردەوەی خۆیان ئاگاداریان دەکەی، کەچی ئەوانە نازانن.

١٧- بە شەو، بە گریە کردن هاتنە لای باوکیان.

١٨- وتیان: ئەی باوە، لێمان قەومیاوە، لەو دەمەی خەریکی گەمەوکایە بووین، یوسفمان لای جلک وکەرەستەکان دانابوو، گورگ دەرفەتی هێناو خواردی! لامان وایە هیچ کاتێ باوەڕمان پێ ناکەی، هەرچەندە راست بێژیش بین.

١٩- وە کراسەکەی یوسفیان بە درۆ لە خوێن وەرداو لە بەر دەس یەعقوبی باوکیان دانا، یەعقوب وتی: هەواو هەوەسی نەفسانی و شەیتانی، ئێوە ئەم کارەی بۆتان رازاندەوە! من تاپشتی جەمیلو جوان دەکەم، خو ی خۆم و خۆرادەگرم (و ناسپاسی ناکەم) و لە خوا لە راست ئەوەی دەیلێن، یارمەتی لە خوا دەخوازم و هەر ئەویشە یارمەتیدەری بەڕاستی.

بە پێی ئەو ئایەتە سەرەنجام براکان سەرکەوتن و یەعقوبی باوکیان رازی کرد تا یوسفیان لەگەڵدا بنێرێتە کەژو دەرو دەشت.

ئەو شەوە زۆر بە خۆشی و ئارامیەوە نوستن، بەو هیوایە کە بۆ سۆزیدا نەخشی خۆیان لەبابەت یوسفەوە دەبەن بەڕێوەو ئەو براو گرێیە بۆ هەمیشە لەسەر رێگای ژیانیان لائەبەن و تیا ئەبەن.

تەنیا دڵهۆرەیان لەوە بوو، نەوەکو باوکیان پەشیمان بێتەوەو یوسفیان لەگەڵدا نەنێرێتە سەیرانگە.

بەرەبەیان کە تازە سپێدە بەڕیدا بوو، کوڕەکان هاتنە لای باوکیان و زۆر بەڕێزەوە یوسفیان هەڵگرت و بەرەو سەیرانگا کەوتنە رێ، یەعقوبی باوکیان زۆر دەسەو دامێنی کوڕەکانی بووکە هۆشیان بە یوسفەوە بێ و چاوی لێ نەتوروکێنن، ئەوانیش

بەڵێنی پێویستیان داو دەرکەوتن، دەڵێن حەزرەتی یەعقوب تا دەروازەی شار ئەوانی بەڕێ کردو بۆ ئاخرین جار یوسفی هەڵگرت و توند نووساندی بە سینگی خۆیەوەو تێر تێر ماچی ماڵ ئاوایی لێکرد، فرمێسک و ئەسرین و ڕۆندک بە چاوی دا شۆڕبوونە خواریّ و ئەوسا یوسفی دا بە دەس براکانی و خۆی بەرەو ماڵ گەڕا دواوە، بەلاّم یەعقوب چاوی بڕیبووە یوسف وکوڕەکانی کە دەڕۆیشتن و ئەوانیش تا لە چاوی باوکیان ئاوا بوون، هەروا دەسی یوسفیان گرتبوو و بە پێی ئەو دەڕۆیشتن، بەلاّم کاتێ کە دڵنیابوون کە یەعقوب چاوی ئەوان نابینێ، دیقی دڵی چەن ساڵەی خۆیان بەسەر یوسف دا خاڵی کرد، کە رق و قین و حەسودی دڵ و دەرونی پڕو تەژی کردبوون. دەسیان کرد بە ئازاردانی یوسف، ئەویش هەر چارەی پەنای بۆ یەکێکیان دەبرد، دەڵێن لەو سەردەمەی داکە دەیانەویست یوسف بخەنە نێو چالاّوەکە، یوسف لە قاقای پێکەنینی دا، براکان زۆریان پێ سەیر بوو،کە بۆچ وا پێدەکەنێ، لە باتی ئەوەی بگری، نەکا ئەمەی بە گاڵتە گرتبێ، ئاگای لە ڕۆژەرەشی خۆی نیە کە توشی چ توشی و دەردو مەینەتێک ئەبێ.

بەلاّم یوسف پەردەی لەسەر ئەو راز و نهێنیە لاداو پەندو دەرسێکی گەورەی بە هەمووان فێر کردو وتی: (لە بیرم ناچێتەوە رۆژێ پڕ بە دڵ و داو تەماشای بەژن و بالاّ و هێز و دەس و بازۆڵەی ئێوەم دەکرد و زۆر شادو دڵخۆش بووم و خۆم بە خۆمم دەوت: کەسێ کە ئەم هەمووە برا دەس و بازۆڵە جوان و بە هێزانەی هەبێ چ غەمێکی لە کەندو کۆسپی ڕۆژگار دەبێ، ئەو ڕۆژە زۆرم شایی بە خۆم و بە ئێوە هەبوو و ئێوەم بە پشتیوانی خۆم دەزانی و دڵ و دەرونم دابوو بە ئێوە،ئێستا کە لە چنگاڵی بێ بەزەیی ئێوەداگیرم خواردوە، لە دەس شەڕو شۆڕ و وەیشومەی تاکە تاکی ئێوە، پەنا دەبەمە بەر ئەم و ئەوتان، کەچی پەنام نادەن و ئازارم ئەدەن و خۆشبەختی و سەرکەوتی خۆتان لە تیاچوون و تیا بردنی مندا ئەبینن و پەنام نادەن و

یارمەتیم نادەن و پشتیوانیم لێ ناکەن. خوا ئێوەی کردوّتە ملوزم بە سەر منەوە تا ئەم دەرسە فێر بم کە تەنیا ئەبێ هیوام هەر خوا بێ و هەر ئەویش بە پشتیوانی بەڕاستی خۆم بزانم، تەنانەت برایش بە یارو پشتیوانی خۆم نەزانم. قورئان دەفەرمێ: (کاتێ کە یوسفیان لەگەڵ خۆیان بردو ویکرا لێبڕان کە یوسف لە نهێنگەی:(تاقچەو سەکۆی دەم ئاوی چاڵاوەکە) چاڵاوێک بخەن، ئەوەی کە نەدەکرا لە زوڵم و ستەم سەبارەت بە یوسف کردیان (فَلَمَّا ذَهبُوا بـه وَاجْمَعوا اَنْ يَجْعَلوه فی غِيٰبتِ الجب). خاوەنی تەفسیری قورتوبی لای وایە لەم ئایەتە دا (جوابی لما) قرتاوە و راستیەکەی بەمجۆرەیە: (فَلَمَّا ذَهبُوا به وَاجْمَعوا اَنْ يَجْعَلوه فی غِيٰبت الجب،عظمت فتنتهم)، وە ئەم جۆرە حەزفە دەشێ لەبەر ئەوە بێ کە عەزەمەتی ئەم رووداوە، دەرداوی‌یە،بە جۆرێکی وا بووە کە بێژەر خۆی لێ بێدەنگ بکاو ئەمەش خۆی فەنێکە لە فنونی بەلاغەو جوانی و رێک و پێکی قورئان.

رستەی (اجمعوا) نیشان ئەدا کە براکان بە تێکڕا لەو بەرنامە شومەدا بیرو رایان یەک بوو، وە بۆ تیا بردنی یوسف یەکیان گرتبوو، هەرچەن لە کوشتنی یوسف دا جیایی بیرو رایان هەبوو.

دیارە (اجمعوا) لە مادەو ریشەی جەمەعەیە، بە واتای کۆکردنەوەیە،وەلێرەدا ئیشارە بە کۆکردنەوەی بیروڕایە.

لە دواییدا خوا دەفەرمێ: (لەو سەردەمەدا وەحی و ئیلهاممان بۆ یوسف کردو پێمان راگەیاند کە خەفەت نەخوا (رۆژێک دێ کە ئەوان لە نەخشەی شوم و بەدفەڕی خۆیان ئاگادار ئەکەیتەوە، لە حاڵێکدا کە ئەوانە تۆ ناناسنەوە (و اوحینا الیه لتنبئنهم بامرهم هذاو هم لا يَشْعُرون).

ئەو رۆژەی کە تۆ لەسەر تەختی بەختی دەسەڵات و شایی پاڵ ئەدەیتەوە، هەر خۆت هەمەکارە دەبی، جا براکانت دێنە لات و دەسی نیاز بۆ لای تۆ رادەکێشن،

هەروەکو مرۆڤی تینو لە بیابانێکی گەرم و سوتێنەر دا بە دوای ئاو دا بگەڕێن، لەو پەڕی بێ هێز و ئاتاجی و موحتاجیدا دێنە لای تۆ، تۆیش بە جۆرێکی وا چویتە سەرێ و پایەو پلەت بڵیند بووەو شکۆت پەیا کردوە، باوەڕ ناکەن تۆ هەر ئەو یوسفەی برایان بی، جا ئەو رۆژە پێیان دەڵێی: ئایا ئێوە نەبوون کە لەو رۆژەدا لەگەڵ برا چکۆلەکەی خۆتاندا «یوسف» واتان دەکرد؟ جا لەو رۆژە دا براکانت ئارەقی شەرم بە روخساریاندا چۆڕاوە دەبەستێ و سەری شەرم و شەرمەساری لە راست تۆ بەر ئەدەنەوە.

ئەم وەحیەی خوا بۆ حەزرەتی یوسف بە قەرینەی ئایەتی ٢٢ی هەر ئەم سوورەتەیە، وەحی نبووەت نەبوو، بەڵکو ئیلهامێک بوو، چووە نێو دڵ و دەرونی یوسفەوە، بۆ ئەوەی بزانێ تەنیا نیە، راگرو پارێزگارێکی هەیە کە خوایە، ئەو وەحیە نورو تیرێژی هیوای پرژاند بە نێو دڵ و دەرونی یوسف داو لکەی رەش و تاریکی بێ هیوایی لە دڵ و دەرونی یوسف دا راماڵی و بە نوری خوا پاکی کردەوەو دڵ و دەرونی نورانی و گەشەدار و خۆش کرد.

براکانی یوسف نەخشەی شوم و بەدفەڕانەی خۆیان لە بابەت یوسفەوە بەڕێوە برد، بەڵام کەوتنە ئەو بیرەوە کە ئەبێ لە کاتی گەڕانەوە بۆ لای یەعقوبی باوکیان، شتێ ساز بدەن کە باوکیان بڕوایان پێ بکا، تا سەرنجی باوکێنی یەعقوب بۆ لای خۆیان رابکێشن، شتێ کە لە مێشکی خۆیاندا گەڵاڵەیان کردبوو، دروست لەو شوێنەوە کە یەعقوب لێی دەترساو تێبینی کردبوو، وتیان دەڵێن: بابە ئێمە خەریکی تەقلەو رمبازێن و سواری و یاری کردن بووین، یوسفمان لای جلک و کەل و پەلەکان دانا بوو، لە ناکاو گورگ پەلاماری داو رفاندی و خواردی.

قورئان دەفەرموێ: بە شەو براکان بەگریەو زاری هاتنە لای یەعقوبی باوکیان (و جاءوا آباهُمْ عِشاء یبکون).

یەعقوب کە بێقەرارانە چاوەڕوانی یوسفی خۆشەویستی بوو، کاتێ چاوێکی بە کوڕەکانیدا گێڕا و یوسفی نەدی، دڵە خورپەی پێ کەوت و لەرزی و بە دڵەلەرزەوە پرسی، ئەوانیش وتیان: (باوەگیان ئێمە چوینە سەیران و خەریکی جلیتێن و سواری و تەقلە بووین و یوسفمان لای سیپاڵەکانمان دانا بوو، چون ئەو نەیدەتوانی دارجلیت و سواری و رمبازێن بکا، بە جۆرێکی وا بە کایەوە پیچرا بووین، یوسفمان لە بیر چوبۆوە و گورگ دەرەتانی پەیدا کردبوو و یوسفی رفاندو خواردی.

(قالوا یا آبانا اِنّا ذهبنا نستبق و ترکنا یوسف عند متعنا فاکله الذئب و ما انت بمؤمن لناو لو کنا صدقین).

بەڵام دەزانین تۆ قەت بە قسەی ئێمە باوەڕ ناکەی، هەرچەندە راستبێژیش بین، چونکە خۆت تێبینییەکی وەهات کردبوو و قسەکانمان بە بیانو دائەنێی (ما انت بمؤمن لناو لو کنا صدقین).

قسەی براکان بە رواڵەت خونجاو بوو، چونکە لە سەرەتاوە بە باوە قسەیان لەگەڵ یەعقوبی باوکیانداکرد (یا ابانا) کە باری عاتفی و باوکێنی تێدایە،لە لایەکی دیکەوە جوان دیارە،کاتێ ئەو برادەس و بازوڵە قەوی و بە هێزانە لە ئاوەها سەیرانگایەکدا خەریکی کایە و سواری و تەقلەوگەمەبن و برایەکی چوکەی وەکو یوسف لای سەرو سیپاڵ دابنێن، سەرەڕای ئەمانەش بۆ بە هەڵە بردنی باوکیان دەستی خۆیان رە پێش خست و بە چاوی فرمێسک ئاوی و قوڵپەی گریانەوە، وتیان: تۆ قەت باوەڕ بە ئێمە ناکەی هەرچەندە راستبێژیش بین.

بۆ ئەوەی نیشانەیەکی زیندو بنێنە نێو لەپی دەستی باوکیان (کراسی یوسفیان کە بە درۆ خوێناوی کردبوو - جا خوێنی گیسک بوو یا بەرخ یا ئاسکۆڵە بوو، بە درۆ لەکراسەکەیان ساوی بوو) دایانە دەس یەعقوبی باوکیان (و جاءوا علی قمیصِهِ بِدَمٍ

کذب).

کورد دەڵێ درۆزن کەم حافیزەیە، لەو شوێنەی وا یەک ڕووداوی حەقیقی پێوەندی جۆراوجۆری بە چلۆنایەتی و مەبەستگەلی دەورو بەری خۆیەوە هەیە، کە کەمتر دەتواندرێ هەموو ئەوانە لە ڕێک و پێک خستنی بۆ سازدانی درۆ و دەڵەسەو چاو و راوگزی و فزی یەک بگرنەوەو درز نەدا، ئەوە بوو براکانی یوسف لەو نوکتە بێ ئاگا بوون کە لانی کەم کەراسەکەی یوسف لە چەن لایەکەوە لەت و شیراڵ بکەن تا بەڵگەی جێ کەڵپی گورگ بێ و زو بە درۆ نەکەونەوە، ئەوانە کراسی یوسفی برایان بێ هیچ دڕاوی‌یەک لە ئەندامی یوسف داڕینی بوو و هەندێکیان لە خوێن وەردا بوو، نایانە بەردەس باوکیان، باوکی وشیاوَ پڕ ئەزمون کاتێ چاوی بە کراسەکەکەوت، هەموو شتێکی لێ حاڵی بوو و وتی: ئێوە درۆ دەڵێن: (بەڵکو هەواو هەوەسی نەفسانی و شەیتانی ئەو کارە دزێوەی لەبەرتان جوانو شیرین کردو توشی وەیشومەی کردن و ئەم نەخشە،شەیتانیەی فێر کردن، (قال بَل سَوّلَتْ لَکُمْ اَنْفُسَکُمْ امراً).

خاوەنی تەفسیری (روح المعانی) لێرەدا نووسیویەتی کە لە هەندێ لە ریوایات دا هاتووە کە دەڵێن: کراسەکەی گرت و ئەم دیو و ئەو دیوی پێ کرد، هەرای کرد، ئەی بۆچ جێگای کەڵپەی گورگی پێوە دیار نیە؟ هەندێ تر دەڵێن: حەزرەتی یەعقوب کراسەکەی هێنا بە دەم و چاویداو ناڵاندی و گریاو رایگەیاند: ئەوە چ گورگێکی میهرەبان و خاوەن بەزەیی بووە، کە یوسفی کوڕمی خواردوە، بەڵام کەڵپەی لە کراسەکەی نەداوەو نەیدڕاندوە؟ ئەوسا بێهۆش بە دەمەوە تخێل بوو، وەک داری ویشکی لێهات، هەندێ لە براکانی یوسف هاواریان کرد کە وای بۆ ئێمە خاک بەسەر خوێن، لە دادگای رۆژی قیامەت لای خوا رو زەرد خوێن، هەم براکەمان لە دەس چوو، هەم بووینە هۆی کوشتنی یەعقوبی باوکمان، یەعقوب

هەروا تا بەیانی رۆژی دوایی بێ هۆش و نارەحەت بوو، بەڵام لە بەرەبەیاندا کە سروەی دەم بەیان کە دای لە دەم و چاو و لەش و لاری فێنکی کردەوە، کەم کەم هاتەوە هۆش.

با وەکو دڵ و دەرونی گڕی گرتبوو، گیانی دەسوتا، بەڵام هەرگیز قسەی کاڵ و نەکوڵیو یا ناسپاسی نەهات بە زاریدا، وە هەراو هوریای نەکرد، بەڵکو وتی: (تابشت دێنم و خۆ رادەگرم، صبر جمیل - وە جوان و رازاوە لەگەڵ شوکری خوا دەکەمە خوی خۆم)[1].

فصبر جمیل - ئەم ئایەتە، وەکو سیفەت و مەوسوف وایە، وە خەبەرە بۆ مبتدایەکی مەحزوف و قرتاو، لە بنەڕەتدا ئاوایە (صبری صبر جمیل)، لە پاشان وتی: (من لە راست ئەو قسانەی ئێوەدا یارمەتی لە خوا دەخوازم). (والله المستعان علی ما تصفون).

لە خوا دەخوازم تاڵ و تفتی جامی تابشتم لەسەر دەم و زارمم دا شیرین بکاو هێز و توانایێ زیاتریش بە من بدا، تا لە راست ئەم گێژە لۆکە گەورەدا بتوانم خۆڕاگرم و تابشت بێنم و زمانم بە قسەی کاڵ و نەکوڵیو پیس نەکەم.

یەعقوب نەیوت: خوایا لە بەرانبەری بەڵای مردنی یوسف دا تابشت و خۆڕاگریم بدەرێ، چونکە دڵی خەبەری پێ دا بوو کە یوسف نەکوژراوە، بەڵکو وتی: لە راست ئەوەی دەیڵێن کە نەتیجەکەی جیابوونەوەی یوسفە لە منی دڵ سوتاو، سەبرو تابشتم گەرەکە.

لە ئایەتی (وَاَجْمَعوا اَنْ یَجْعَلوه فی غَیبت الجب - هەموو لەسەر ئەوە رێک کەوتن

---

١ - جا یەعقوب فەرموی جەرگم بڕاوە زوڵمێ وا گەورە لە کەس نەکراوە
(فصبر جمیل) هاتە خەیاڵی بۆ رائیل بونی پەشێوی حاڵی
بێدەنگ بو، گرتی موددەتێ ئارام لێی گرد بونەوە، پیاوانی پڕ فام.

کە یوسف لە نهێنگەی،(تاقچەی) دەم ئاوی چاڵاوەکە دابنێن).

جوان دەردەکەوێ کە یوسف یان تۆرهەڵنەدایە نێو چاڵاو، بەڵکو بردیانە خوارێ و لە قوڵایی ئەوێدا لەسەر سەکۆ مانەندێک یان،دانا، کە لە بەرا چاکرا بوو، تا ئەو کەسانەی دەچنە نێو چاڵاوەکە بۆ ئاوهێنان راحەت لەوێ دانیشن و لە نێزیکەوە ئاو هەڵجێنن، دەڵێن: تەنافیان تێ بەست و رۆیان هێشتە نێو چاڵەکەو لەسەر ئەو سەکۆیە دایاننا، وە بە تەنیا لەو چاڵاوە قوڵەدا بەجێیان هێشت.

ئایەتی (سَوَّلَتْ) لە (تسـویل) بە واتای (تەزیین و رازاندنەوەیە) جار جارە بـە واتای (تەرغیب) و جار جارەش بـە واتـای (وەسـوەسە کـردنە) یـانێ هـەواو هەوەسی نەفسانی ئەوکارەی بە براکانی یوسف کردو ئەوکارە دزێو و ناشیرینەی لە بەرچاوی جوان و شیرین کردن، تا توشی ئەو تاوانە زلە دزێوە بوون.

دیارە کاتێ هەواو هەوەسی سەرکێش،خۆ بەسەر گیان و رۆح و بیر و هـۆشی مرۆڤدا زاڵ دەکا ناحەزترین جینایەت وەکو کوشتن، یا دورخستنەوەی برا لە بەر چاوی مرۆڤ،وەها رەش دەکاو دەیرازێنێتەوە کە بەلایەوە شتێ بـاش و چـاک ئەنوێنێ، وە بە پێویستی دائەنێ، ئەمە خۆی دەلاقەو دەربێجەیەکە رۆ بەروی یەک ئەسلی کوللی کە لە مەبەستی رۆحی و رەوانیدا دەکرێتەوەو مرۆڤ وا لێ دەکا کە بەرەو کاری دزێو و ناشیاوی بێ ئەخلاقی بکێشی و پەردەی رەش بدرێ بەسەر هەستی تەشخیسی ئەنزان و ئینساندا، وە حەقیقەتی لە بەرچاو بگۆڕدرێ، خراپ بە چاک و ناشیاو بە شیاو ، پیس بە پاک و دزێو بە جوان بێتە بەرچاوی.

جا ئەوەیە کە وتویانە: قەزاوەتی راست و دروست و دەرکی واقعیاتی عەینی، بێ پاک و بێخەوش راگرتنی نەفس، ناگونجێ،بۆیێ دادگەری یان کردۆتە مەرج بۆ قازی، یەکێ لە بەڵگەکانی هەر ئەمەیە، جا ئەگەر قورئان لە سوورەتی بەقەرە ئایەتی ٢٨٢ دا فەرمویەتی: (اتقوا الله و یعلمکم الله – لە خوا بترسن، جا خوایش زانست و

زانینتان فێر دەکا)، هەر ئیشارە و ئاماژە بەمەیە.

چریکەی یوسف لەگەڵ براکانی ئەم واتایە دەخاتەوە بیر و مێشک کە درۆزن کەم حافیزەیە، چونکە درۆزن ناتوانێ بۆ هەمیشە درۆی خۆی بشارێتەوەو شوێنە گومکێی لە خەڵک بکا، چونکە واقیعیەتی عەینی کاتێ وجودی خاریجی پەیا بکا پێوەندییێکی زۆر لەگەڵ مەبەستی تری دەرەوە پەیا ئەکا، مرۆڤی درۆزن کە ئەیەوێ بە درۆ شانۆیەکی نادروست بەدی بێنێ و نیشانی خەڵکی بدا، هەرچی زیرەک و وریاش بێ ناتوانێ هەموو ئەو پێوەندانە بپارێزێ و تێکەڵاویان نەکاو نەیبزرکێنێ، وەکەمتر سەرەنگری دان و هەڵەنگوتن ئەبێتە هۆی دژاو دژ وتن و سەرەنجام بە درۆ دەکەوێتەوە، ئەمە لە راستیدا دەرس و پەندێکی گەورەیە،بۆ ئەوانەی پێیان خۆشە ئابرو و کەسایەتیان بپارێزێ،کە قەت بەلای درۆدا و بەلای کاری ناحەزو دزێو دا نەچن و نەبنە هۆی قەڵسی و تورەیی خەڵک و خوا.

بزانین (صبر جمیل) چیە؟ تابشتهێنان و خۆ راگرتن لە راست سەختی و سەخڵەتی و گێژاوەوگێژەلۆکەی توند و قورسداکە ئەوە خۆی نیشانەی کەسایەتی و پەرەدار بوونی رۆحی مرۆڤانییە،کە بە گێژەلۆکەی رۆژگار نەلەرزێ و جێی پێی لەق نەبێ و نەسورێ.

سروەیەکی نەرم ئەتوانێ ئاوی گۆل و ئەستێرەیەکی چکۆڵە بشلەقێنن و شەپۆلی پێ بدا، بەلام دەریای گەورە هەر وەکو زەریای ئارام، گەورەترین گێژەلوکەو توندترین گژەگژی با لە نێو دڵ و دەرونی خۆیدا رادەگرێ و تەکانیش ناخواو پێی ماندو نابێ.

جاری وا هەیە مرۆڤ بە رواڵەت خۆ رادەگرێ و تابشت هێنان لە خۆیدا نیشان ئەدا، بەلام بە قسەی توندو هەراو هوریا وتن و قسەی دزێو کە نیشانەی ناسپاس و هەڵنەگرتنی رووداوەکەیە، خۆ روتاڵ و ترش نیشان ئەداو دزێو دەنوێنێ.

بەڵام مرۆڤی خاوەن ئیمان و بڕوادار و بە ئیرادە و پڕ زەرفی یەت کەسانێکن کە لەم بابەتانەوە کاسەی تابشتهێنانیان پڕ نابێ و کەلاوە ناکاو لێوڕێژ نابێ، قسەیەک کە نیشانەی ناسپاسی و کفران و بێ تابی و نیشانەی سستی بێ، بە دەم و زاریدا نایێ، سەبری ئەوانە (سەبرو تابشتی جوان و رازاوە)یە، کە لە قورئاندا بە (صبر جمیل) بەیان کراوە.

٢٠ـ وَ جاءَتْ سَيّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وارِدَهُمْ فَأَدْلىٰ دَلْوَهُ قالَ يا بُشْرىٰ هٰذا غُلامٌ وَ أَسَرُّوهُ بِضاعَةً وَاللّٰهُ عَليمٌ بِما يَعْمَلُون.

٢١ـ وَ شَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَراهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ كانُوا فيهِ مِنَ الزّاهِدين.

واتا:

٢٠ـ وە کاروان گەیشت (ە نێزیک چاڵاوەکە) ئاوهێنەریان بۆ ئاوهێنان نارد، ئەویش چو بۆ ئاو لەسەر دەمی بیرەکەوە دۆڵچەکەی روهێشتە نێو چاڵاوەکەو یەک بە خۆی هاواری کرد، مزگێنی بێ، ئەمە منداڵێکی (جوانکیلەو لەبەر دڵان)ە، وە ئەمەیان بەناوی یەک دەسمایە لەوانی تر شاردەوەو خوا بەوەی ئەوان دەیان کرد ئاگادارە.

٢١ـ وە ئەو (یوسف)یان بە نرخێ کەم چەن دراو (قۆشە) فرۆشت، وە سەبارەت بە (فرۆشتنی) ئەو خۆپارێز بوون و زۆر سور نەبوون (چونکە لەوە دەترسان رازیان دەربکەوێ).

بەرەو شاری میسر چون:

یوسف لە تاریکی مەترسیداری ئەو چاڵە قووڵ و تاریکەدا زۆر نارەحەت بوو، بەڵام بڕوا بە خوا ئەوی پتەو راگرت و نوری هیوا نیشتە سەر دڵ و دەرونی پاک و بێخەوشی، وە هێزو توانای خۆراگری پێدا، کە لەو چاڵە تەنگ و تاریکە دا بە

تەنیایی تابشت بێنێ و لە کوورەی ئەم ئەزمون و تاقی کردنەوە بە باشی لە کەڵ دەربێ و سەرکەوێ و سەر بەرز و بڵیند بێ.

چەن رۆژێک لەو چاڵەدا بوو، هەندێ دەڵێن دوو رۆژ، هەندێ لە تەفسیر نووسان دەڵێن: سێ رۆژ، خوا خۆی چاک دەزانێ.

هەر جۆر بێ کاروان گەیی (و جائت سيارة) - بۆیێ بە کاروانیان وتوە (سيارة) چون هەمیشە لە سەیرو حەرەکەت دابووە.

کاروان لە نێزیک ئەو بیرە،کە یوسفی تیا بوو، بارگەی خست. دیارە یەکەمین پێویست بۆ کاروان لە رێگا ئاوە، ئەوە بوو ئاوهێنەریان بۆ ئاو نارد (فارسلوا واردهم) وارد بە واتای ئاوهێنەرە، لە (ورود) گیراوە کە هەر وەکو راغیب لە مفرەدات دا وتویەتی بە واتای بۆ ئاوچوونە، هەرچەندە لە پاشان بۆ هەر ورود و دخولیک - هاتن و چونێک بەکار براوە.

ئاوهێنەر دۆڵچەکەی لە دەم چاڵەکەوە روهێشتە خوارێ (فادلی دلوه).

یوسف لە نێو چاڵەکەوە گوێی لە هەراو هوریا بوو، دیتی وا دۆڵچەیەک لەسەرەوە بەرەو خوار دێ و ئەوەی بە لوتفی خوا زانی و زوگرتی و خۆی لێ قایم کرد.

ئاوکێشەکە هەستی کرد کە دۆڵچەکە لە رادە بەدەر قورسە،کاتێ بە هەموو هێزی بازۆڵەی خۆی هێنایە سەرێ، لە پڕ چاوی بە منداڵێکی جوانکیلەکەوت و یەک بە خۆی قاوی کرد منداڵێک، ئای منداڵێک، دەڵێی پەری و فرشتەیە، لە جوانیدا (قال یا بشری هذا غلام).

بەرە بەرە تاقمێ لە کاروانیەکان لەوە ئاگادار بوون، بەڵام بۆ ئەوە ئەوانی تر ئاگادار نەبن و خۆیان ئەو منداڵە جوانکیلە بەرن لە بازاڕی میسردا بیفرۆشن، ئەوەیان بەناو دەسمایەیەکی بە نرخ لەوانی دیکە شاردەوە.

(واسروه بضاعة) (بضاعه) له (بضع): تیکه گۆشت، ماڵ و دەسمایە، (بضعه): پارە لەش، (حسن البضع) مرۆڤی قەڵەو، تێرگۆشت، (بضع): ژمارەی ٣ تا ١٠ موفرەداتی راغیب.

سەرەنجام کاروانیان یوسفیان بە نرخی کەم، چەن قۆشەو دراو فرۆشت ٭ (و شروه بثمن بخس دراهم معدودات).

لێرەدا پرسیارێک هەیە بۆچ یوسفیان وا هەرزان فرۆشت؟ خۆ زۆر بە نرخ بوو، وەڵام ئەمەیە کە دز و چەتە ماڵ و سامانێک کە بێ زەحمەت بە دەسی هێناوە لە ترسی ئەوەی نەوەکو، پێیان بزانن بە فیڕۆ لە دەسی ئەدەن، ناتوانن زۆری رابگرن تا بە نرخێ باشی بدەن.

(بخس) لە بنەڕەتا بەم واتایە، کە چتێ بەستەمگەری کەم بکەنەوە، ئەوەیە کە قورئان فەرمویەتی: (و لا تبخسوا الناس اشیائهم) سووڕەتی هود، ئایەتی ٨٥ - یانێ چتی خەڵک بە زۆر و ستەمگەری کەم مەکەنەوە.

لە ئاخری ئایەتەکەدا دەڵێ: (ئەوانە سەبارەت بە فرۆشی یوسف خۆپارێز بوون و زۆر لەسەری سور نەبوون، لە راستیدا ئەم رستە لە حوکمی بەیانی عیللەت بۆ رستەی بەروە، ئیشارە بەمەیە ئەگەر یوسفیان بە نرخێ کەم فرۆشت لەبەر ئەوە بوو کە سەبارەت بەو کارە بێ مەیل و بێ ئیعتنا بوون.

ئەمە لەبەر ئەوە بوو کە کاروانیەکان یوسفیان مفت گیرهاتبوو، دیارە کاتێ مرۆڤ چتێ مفت بەدەس بێنێ، مفتیش لە کیسی ئەدا، یا لەبەر ئەو بوو، ئەترسان رازیان دەرکەوێ و خاوەنی بۆ پەیابێ، یا لەبەر ئەوە بوو نیشانەی غولام بوونیان لە یوسفدا بەدی نەدەکرد. بەڵکو شوێنەواری ئازادی وگەورەیی و مەزنیان لە نێو چاوی ئەو دا ئەدی، جا لەبەر ئەوە لە فرۆشی یوسف خۆیان دەپاراست و زۆر لەسەر ئەو کارە سور نەبوون و پێیان دانەگرت.

٢٢ـ وَ قالَ الَّذی اشْتَرٰیهُ مِنْ مِصْرَ لِاِمْرَاَتِهِ اَکْرَمی مَثْویهُ عَسیٰ اَنْ یَنْفَعَنا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَ کَذٰلِکَ مَکَّنّا لِیُوسُفَ فِی الاَرْضِ وَ لِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأویلِ الأَحادیثِ وَاللّٰهُ غالِبٌ عَلیٰ اَمْرِهِ وَ لٰکِنَّ اَکْثَرَ النّاسِ لا یَعْلَمُون.

٢٣ـ وَ لَمّا بَلَغَ اَشُدَّهُ آتَیْناه حُکْماً وَ عِلْماً وَ کَذٰلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنین.

واتا:

٢٢ـ وە ئەو کەسەی کە ئەو (یوسف)ی لەسەر زەوی مصر کـڕی بـە خـێزان (ژن)ی خۆی وت: ڕێزی لێبگرە، بەڵکو کەڵکی بۆمان هەبێ، یا بەناوی منداڵ بۆ خۆمانی هەڵبژێرین، وە ئا بـەمجۆرە یـوسفمان لەو سـەر زەوی‌یـەدا راگـرت و سەقامگیرمان کرد، (ئێمە ئەم کارەمان کرد) تا لێکدانەوەی خەون دیتنی فێر بکەین و خوا بەسەرکاری خۆیدا زاڵ و بە دەسەڵاتە، بەڵام زۆربەی خەڵک نازانن.

٢٣ـ وە کاتێ بلوغی بوو و خۆی ناسی ئێمە (حـوکم) و زانسـتمان بـەو دا، ئـا بەمجۆرە پاداشی چاکە بەکارچاکان ئەدەینەوە.

راوەت:

چریکەو بەسەرهاتی یوسف لەگەڵ براکانیدا کە خرایە چاڵاو... دوایی هـات کەژی تازە لە ژیانی ئەو منداڵەدا لە شاری میسر هاتە گۆڕ: بەم جۆرە کە یوسفیان هێنایە میسرو لە بازاڕا فرۆشتیان، دیارە چون توحفەیێ نەفیس و ئەنتیکەو چاک بوو کەوتە گیر (ی عەزیز میسر) کە سەرۆک وەزیری فیرعەون بوو، چـون هـەر ئەوان بوون کە ئەیانتوانی نرخێ زیاتر بۆ ئەو (غولامە ئەنتیکە) لەبەرچاو بگرن.

ئێستا بزانین لەماڵی عەزیز -ی میسر، چ روو ئەداو چی بەسەر یوسف دێ؟

قورئان دەفەرمێ : (ئەو کەسەی کە لە میسر دا یـوسفی کـڕی، بـەژنی خـۆی راگەیاند کە رێزی بۆ دابنێ و وتی: لە پلەو پایەی ئەم کوڕە ڕێز بگرەو بە چاوی

بەندەو غولام بۆی مەڕوانە، چونکە بە هیواین کەڵکی زۆری بۆمان هەبێ یا بیکەینە منداڵی خۆمان (وَ قالَ الَّذی اشْتَریهُ مِنْ مِصْرَ لِاَمْرَاَتِهِ اَکْرَمی مَثْویهُ عَسیٰ اَنْ یَنْفَعَنا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً). مثوا لە ثوی -یە، بە واتای اقامت -ەکە لێرەدا بە مانای مەوقیعیەت و پلەو مەقام و مەنزیلەتە.

لەو رستە وا دەردەکەوێ کە عەزیز -ی میسر منداڵی نەبووەو ئارەزوی زارۆکی کردووە، کاتێ چاوی بەو منداڵە جوانکیلان و لەبەر دڵانە کەوتووە، ئوگوری بووە کە بیکاتە منداڵ بۆ خۆی.

لە پاشان خوا دەفەرمێ: (ئا بەو جۆرە یوسفمان لەو سەر زەوی‌یەدا موتەمەکین کردو ناز و نیعمەتمان پێدا (وَ کَذٰلِکَ مَکَّنّا لِیُوسُفَ فِی الأَرْضِ).

ئەم مەکانەتە بۆ یوسف لە عەرزدا یا لەبەر ئەوە بووە کە چونی یوسف بۆ میسر بەتایبەت پێدانانی ئەو لە ژینگەی ژیانی عـەزیز -ی مـیسردا سـەرەتا بـووە بـۆ سەرکەوتنی ئەو لە دوا رۆژدا یا لەبەر ئەوە بووە کە ژیان لە کۆشکی عەزیز دا لەگەڵ ژیان لە جالاودا، پێکەوە بۆ بەراورد نابن، ئەو تەنیایی و برسیەتی و ترسە، لە کوێ و ئەم هەمووە ناز و نیعمەتە لە کوێ؟

لە پاشان خوا دەفەرمێ: (ئێمە ئەم کارەمان کرد تا لێکدانەوەی واتای خـەون دیتن بەو (یوسف) فێر بکەین (وَ لِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأویل الأَحَادیثِ).

مەبەست لە (تأویل احادیث) هەر بەو جۆرەی لە پێشدا رامانگەیاند فێرکردنی واتاکردنی خەون دیتنە کە یوسف لەو رێگایەوە ئەی‌توانی بە بەشێ گرینگ لە راز و رەمزی دوا رۆژ ئاگادار بێ، یا مەبەست وەحی خوایە، چونکە حەزرەتی یوسف بە تێپەڕ بـوون لە مـلەو زەردو بـەردی هـەڵدێری، ئـەزمونی ئـیلاهی لە دەربـاری عەزیز -ی میسر دا ئەم شیاوی‌یەی پەیدا کرد، کە هەڵگری ئـەسپاردەی وەحـی ئیلاهی بێ، بەڵام قسەی یەکەم باشتر دێتە بەرچاو.

لە ئاخری ئایەتەکەدا دەڵێ: (خوا بەسەر کاری خۆیدا زال و بە دەسەڵاتە، بەڵام زۆربەی خەڵک بەمە نازانن (وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلىٰ اَمْرِهِ وَ لٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لاٰ يَعْلَمُونَ).

یەکێ لە نوێنگەی سەیرو سەمەرەی هێزی خواو دەسەڵاتی ئەو بەسەر کارو باردا، ئەمەیە کە زۆر جاران هۆی سەرکەوت و رزگار بوونی مرۆڤ و ئەنزان بە هۆی دژ و دوژمنانیەوە، بۆی ساز ئەداو هۆی سەرکەوتنی بۆ پێک دێنێ، هەروەکو لەبابەت یوسفەوە ئەو کارەی کرد: ئەگەر نەخشەی براکانی نەبووایێ، قەت نەدەکەوتە چاڵاو، ئەگەر نەکەوتیایە چاڵ، رێگای نەدەکەوتە میسر، ئەگەر نەچووبایەتە میسریش نەدەکەوتە بەندو زیندان، نە ئەو خەون دیتنە سەیرو سەمەرەی فیرعەونی لێک دەدایەوەو نەسەرەنجامیش دەبووە عەزیزو هەمەکارەی وڵاتی میسر.

لە راستیدا خوای بەرزو بڵیند و کارساز بە دەستی براکانی یوسفی لەسەر شابەختی تەختی ریسالەت و قودرەت دانا، هەرچەندە ئەوانە وایان بیر دەکردەوە کە یوسفیان خستۆتە نێو چاڵی رۆژەرەشی و کولۆڵی و بێ بەختی.

یوسف لەم ژینگە تازەدا کە بەڕاستی یەکێ لە کانونەکانی گرینگی رامیاری میسر بوو، لەگەڵ مەبەستی تازە یەک روبەرو بوو، لە لایەک دام و دەزگای سەیرو سەرسوڕهێنەری کۆشکە عەجباتەکان و سامانە زۆر و زەوەندەکانی تاغوتیانی میسری دەدی، وەلە لایەکی دیکەوە روانگای دیل و یەخسیر فرۆشان لە مێشکیدا دەگیرساو لە بەراورد کردنی ئەو دووانە پێکەوە ئەو دەردو رەنجە زۆرەی کە نیشتبووە سەر دڵ و دەرونی زۆربەی خەڵکی هەژارو بێ ئەنواو دەسەوستان دڵ و مێشکی حەزرەتی یوسفی داگرتبوو، لە بیری ئەوەدا بوو ئەگەر خوا یارمەتی بداو دەسەڵات پەیا بکا، ئەو بارە نالەبارو ناخۆش و دزێوە بگۆڕێ و خەڵک بە تایبەت هەژاران بخاتە ئاسودەیی و لەو بارە نالەبارە رزگاریان بکا.

بەڵێ یوسف لەو ژینگە تازەدا زۆر چت فێر بوو، هەمیشە لە دڵ و دەرونیدا تۆف و کوڵ و کۆیەک لە غەم و پەژارە و خەفەت بۆ ئەو خەڵکە کز و ژێر دەستانە، وەکو گێژەلوکە لە تەپ و تۆز بوو، وەگێژەوی بە گیان و لەش و لاری ئەدا، چونکە لەو هەڵ و مەرجەدا کارێکی لە دەس نەدەهات و یوسف لەو رۆژانە خەریکی (خۆسازی) و بێخەوش راگرتنی خۆی بوو. قورئان دەڵێ: (کاتێ کە یوسف دەگەیشتە پلەی بلوغ و پێگەیشتنی لەش و گیان و ئامادەیی بۆ وەرگرتنی نوری وەحی پەیا کرد، ئێمە (خوا) حوکم و زانستمان پێدا: (وَ لَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ أَتَيناه حُكْماً وَ عِلْماً).

وە ئاوا بەمجۆرە پاداشی کارچاکان بە چاکە ئەدەینەوە (كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِين).

(اشد) لە ریشەی (شد)یەو بە واتای گرێی پتەوەو لێرەدا ئیشارە بە پتەوبوون و خۆ دارشتنی لەش و لارو گیانە، هەندێ وتویانە (اشد)کۆیەکە موفرەدو تاکی نیە، بەڵام هەندێ تر ئەوەیان بە کۆی (شد) لە سەروەزنی (سدّ)ە،بەڵام واتای کۆ و جەمعەکەی دیارەو نادرێتە دواوە.

مەبەست لە واژەی حوکم و عیلم کە لە ئایەتەکەدا فەرمویەتی : ئێمە (خوا) دوای گەیشتنی یوسف، بەرادەی بلوغی جسمی و رۆحی حوکم و زانستمان پێدا، یا مەقامی وەحی و پێغەمبەرایەتی یە، هەروەکو هەندێ لە تەفسیرزانان رایانگەیاندوە،یا مەبەست لە (حوکم) ئەقڵ و فام و وزەی داوەری کردنی راست و دروستەکە لە هەواپەرستی و هەڵەدوربێ و مەبەستیش لە عیلم و زانست ئاگاداری و زانینێک بێ،لەگەڵ نەزانیدا تێکەڵاو و ئامێتە نەبێ، هەر جۆر بێ ئەم (حوکم و عیلم)ە دوو نیعمەتی مومتازو پڕ بایەخ و بە نرخی ئیلاهی بوون، کە خوا بە حەزرەتی یوسفی دابوو، چونکە یوسف پاک و بە تەقواو خۆپارێز و خۆڕاگر و بە

تابشت بوو، وە تەوەکولیشی هەر بە خوا بوو (و من یتوکل علی الله فهو حسبە - سوورەتی [٦٥]، ئایەتی ٣).

کە تەواو ئەو خووپەسەندانە لە واژەی (محسنین) داکۆبوونەتەوە. ئیمام فەخری رازی خوای لێبێ رازی لە جەلدی ١٨ لاپەڕەی ١١١ تەفسیری کەبیرەکەی خۆیدا فەرمویەتی: مەبەست لە حوکم و عیلم دا لەم ئایەتەدا لە سێ بەشدا دائەکوژێ بەم جۆرە:

١ـ حوکم ئیشارە و ئاماژە بە پلەی پێغەمبەرایەتی یە (چونکە پێغەمبەر حاکمی بەرحەقە) و زانست و عیلمیش ئاماژە بە زانستی دینە.

٢ـ حوکم بە واتای خۆڕاگری و تابشتهێنانە، لە بەرانبەر هەواو هەوەسی سەرکێش و کەڵەوەکێشدا، کە لێرەدا ئیشارە بە حیکمەتی عەمەلی یە، وە عیلم و زانستیش ئیشارە بە حیکمەتو دانشی نەزەری یە، پێش خستنی حوکم لەسەر عیلم لەبەر ئەوەیە کە تا ئینسان (ئەنزان) خۆ بێخەوش رانەگرێ و خۆسازی نەکا، دەسی ناگاتە زانست و عیلمی راست و دروست.

٣ـ حوکم بەم واتایە، کە مرۆڤ بگاتە پلەی (نفس مطمئنە) و دەسەڵات بەسەر خۆیدا پەیا بکا، بە جۆرێکی واکە بتوانێ نەفسی (امارة)و وەسوەسەگەر کۆنترۆل بکاو هەوسارەکەی رابکێشێ، تا نەیەڵێ سەرکێشی بکا، نەوەکو سەر سم بداو خۆی و سوارەکەی تخێڵ بکاو توشی کەندو کۆسب بێ.

وە مەبەست لە زانست ئەنواری قودیسیەی تیریژو پرشنگی فەیزو نوری ئیلاهی یە،کە لە عالەمی مەلەکوتەوە، گزینگ و نور و تیریژ دەخاتە سەر دڵ و دەرونی پاک و خاوێن و بێخەوش و بێ گەردەوە (تەفسیری کەبیر ج ١٨ لاپەڕەی ١١١، نووسراوی ئیمام فەخری رازی).

نوکتەی جوان و ورد:

١ـ لەو مەبەستانەی کە سەرنجی مرۆڤ بۆ لای خۆیان رادەکێشن، ئەمەیە کە عەزیز-ی میسر لەم ئایەتەدا نێو نەبراوە، تەنیا وتراوە: ئەو کەسەی کە لە میسر یوسف-ی کڕی، کە ئایا مەبەست لەو کەسە، کێ بووە، روون نەکراوەتەوە، لە ئایەتەکانی دوایشدا بە یەکجاری پەردە لەسەر ئەو کەسە لانەدراوەو بەڵکو بەرە بەرە دەیناسێنێ، بۆ وێنە لە ئایەتی ٢٦ دا دەفەرمێ: (والفیا سیدهالدی الباب) -کاتێ کە یوسف خۆی نەدا بە دەس ئەوینی زلێخاوەو بەرەو لای درگای دەرەوە رایکرد، لە ناکاو ئاغای (مێردی) ئەو ژنەی لە دەم درگا دی.

کاتێ دەگەینە ئایەتی ٣١ ئەم سووڕەت (امراة العزیز - ژنی عەزیز) دێتە بەرچاو.

ئەم بەرەبەرە،پەردە هەڵدانەوە لەسەر ئەو کەسە یا لەبەر ئەوەیە کە قورئان بە پێی رەوشتێک کە هەیەتی قسە' بێ ئەندازەی پێ ویست دەر نابڕێ کە ئەمە خۆی نیشانەی فەساحەت و بەلاغەت و قسەڕەوانی و نیشانەی زمان پاراوی‌یە، یا هەروەکو ئەمڕۆ لە وێژاوەری و وێژەوانیدا باوە، لە کاتی گێڕانەوەی چریکەیەک لە نوختەیەکی سەربەستەوە دەس پێ دەکەن، تا سەرنجی خوێنەر هەڵخرێنن و بیر و مێشکی ئەو بۆ لای چریکە و چیرۆکەکە رابکێشن، قورئانیش ئەوەی کردووە.

٢ـ نوکتەیەکی دیکە کە لە ئایەتی سەرەوە دێتە بەرچاو ئەمەیە کە مەبەستی ئاگاداری لە لێکدانەوەی خەون دیتن چ پێوەندییێکی بە هاتنی یوسف بۆ کۆشک و تەلاری عەزیز-ی میسرەوە هەیەکە بە (لام) لە (لِنُعَلِّمَهُ) کە (لامی غایەتە) ئیشارەو ئاماژەی بۆ کراوە.

بەڵام وردبوونەوە لەم نوکتە ئەگونجێ وەڵامێک بێ بۆ ئەو پرسیارەی سەرەوە، کە خوا زۆری لە نازو نیعمەتی زانست و زانین لە راست خۆپاراستن لە گوناح و

تاوان و خۆڕاگرتن لە راست هەواو هەوەسی نەفس و کەلەوەکێشیدا بە مرۆڤ ئەدا یا بە واتایێ تر، ئەم نازو نیعمەتانەکە میوەو بەری داری رووناک بینی دڵ و دەرونی پاک و بێخەوشە جایزەو مزگانی‌یە،کە خوا بەو جۆرە مرۆ وانەی ئەدا.

لە (ابن سیرین) خەونامەنووسی زاناو ناوداری کورد دەگێڕنەوە کە پیاوێکی جوانچاک و خۆش قەدو باڵا بووە و خەریکی بەزازی و کاری بازاڕ بووە، ژنێک ئەویندارى دەبێ و بە گزی و فزی فریوی ئەداو ئەی‌باتە ماڵە خۆی و درگاکانی لەسەر دەبەستێ‌و لە ماڵەخۆیدا قەتیسی دەکا، بەڵام کوڕی سیرین خۆی نەدا بە دەس هەواو هەوەسی ئەو ژنەوەو هەی‌پەند و ئەندەرزی ئەداو خراپی و پیسی و دزێوی گوناح و زیناو تاوانی ئەوەی بۆ باس دەکرد، بەڵام ئاگری ئەوینی ژنە بڵێسەی سەند بوو، دانەدەمرکاو بە ئاوی پەندو مەوعیزەی (ابن سیرین) نەدەکوژایەوە، زیاتر چرە دوکەڵی دەکرد و (ابن سیرین)ی قانگ دەدا، کوڕ-ی سیرین بۆ رزگار بوونی خۆی لە دەس ئەوگڕە ئاگرە سوتێنەرە، زۆر بە چەرمەسەرێ و خۆ دزێو کردن خۆی لە دەست ئەو ژنە دەرباز کرد، جا دوای رزگار بوون لە فەرتەنەی ئەو ژنە فرتۆڵەگزی کارە، خوا ژیری و هۆشیاری و بیرێ ورد و قووڵی پێداو بووە ئەو زانا بلیمەتە،لە خەون لێکدانەوەدا، وە چریکەو بەسەرهاتی سەیرو سەمەرەیان بۆ (ابن سیرین) لە بابەت واتا کردنی خەون و لێکدانەوەی خەون دیتندا لە کتێبدا بۆ (کوڕ-ی سیرین) نووسیوە،کە نیشانەی زانستی خوا پێداوی‌یە،کە زۆر ئاگاو ئاگادار بووە.

جا هەر لەبەر ئەمە دەشێ بێژین بۆیێ خوا ئەم زانستەی بە حەزرەتی یوسف داوە، چونکە لە راست گزی و فزی و ئەوینی زلێخای ژنی عەزیز-ی میسر دا خۆی راگرت و خۆی نەدا لە تیغی خوا.

سەرەڕای ئەوە لەو چاخەدا دەربارو دیوەخانی فەرمانڕەوایانی گەورەو گەورە

گەورەکان جێگای ئەو کەسانە بوو، کە باسی واتای خەون دیتنیان لێک ئەدایەوە. لاوێکی وەکو یوسف بەو دڵ بێداری و وشیاری و ژیریەوە کە خوا پێی دابوو، ئەیتوانی لە دەرباری عەزیزی میسر دا لە ئەزمون و تاقی کاری خەڵکی تر ئاگادار بێ و بۆ نوردانەوەی زانستی ئیلاهی لە دڵ و دەرونی خۆیدا ئامادەیی رۆحی پەیدا بکا، بەڵێ فەرمودەیە (العلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء) - ئیشارەو ئاماژە بۆ ئەم راستیەیە.

ئەمە زانست و زانینێک نیە، لە فێرگەی مامۆستادا بخوێندرێ یا هەروا رەمەکی بێ حسێب و کتێب بە کەسێ بدرێ.

ئەمانە جایزەو مزگانی بۆ ئەو کەسانەن کە لە جیهاد لەگەڵ نەفسی (ئەمارە)دا گرەوی بردوەتەوە.

٣ـ مەبەست لە (بلوغ اشد) چییە؟

وتمان: (اشد) بە واتای پتەو بوون و داڕشتنی باری لەش وگیانە (و بلغ اشده) بە واتای گەیشتنە ئەو پلە، کە خۆی لەباری لەش وگیانەوە داڕشتوەو بە خۆ دا هاتوەو پێگەیشتوەو خۆی ناسیوە، بەڵام ئەم ناو و زاراوە لە قورئاندا بە واتای پلەی جیا جیا لە تەمەنی مرۆڤ بەکار دەبرێ.

جار جارە بە واتای تەمەنی بلوغ بەکار دەبرێ، هەروەکو (ولا تقربوا مال الیتیم الا بالتی هی احسن حتی یبلغ اشده - سوورەتی ئیسرا ئایەتی ٣٥ - نێزیک ماڵ و سامانی هەتیو مەکەون مەگەر بۆ باری چاک تا زەمانێ دەگاتە تەمەنی بلوغ). جاری وایشە بە واتای گەیشتن بە تەمەنی چڵ ساڵی بەکار دەبرێ، هەروەکو: (حتی اذا بلغ اشدهو بلغ اربعین سنه - تا زەمانێ تەمەنی شەدیدی خۆی کە دەبێتە چل ساڵانە - ئەحقاف، ئایەتی ١٥)

جاری وایشە بە واتای پلەی بەر لە پیریە (ثم یخرجکم طفلاً ثم لتبلغوا اشدَّکُمْ

ثم لتكونوا شيوخا - سوورەتی غافر، ئایەتی [٦٥] - ئەوساکە خوا بە وێنەی منداڵ لە دنیای پز و جەنینەوە دەردێنێ، ئەوسا دەگەنە پلەی داڕشتنی لەش و گیان و رۆح و لە پاشان ئەگەنە پلەی پیری و پیر بوون).

ئەم جیاوازی‌یە لە تەعبیرو قسە کردندا ئەشێ لەبەر ئەمە بێ کە مرۆڤ بە گەیشتن بە پلەی رۆح و گیان و لەش و لار پلەگەلێ ببڕێ کە بێ شک گەیشتن بە رادەو تەمەنی بلوغ و خۆناسین، یەکێ لەوانەیەو گەیشتن بە چل ساڵانە لەگەڵ جۆرێ پوختە بوون لە ژیری و بیر دایە، پلەیێ ترەو هەروا بەر لەوەی مرۆ سەرەو خوار بێتەوەو کزۆکە نەفت و کەلەلا بکەوێ.

بەڵام لەم ئایەتەدا مەبەست هەمان پلەی خۆ داڕشتنی لەش و گیانە،کە لە یوسف دا لە سەرەتای لاویدا پەیدا ببوو. ئیمام فەخری رازی لە تەفسیرەکەی خۆیدا قسەیەکی جوان و لەبەر دڵانی هەیەکە فەرمویەتی: (ماوەی گەڕانی مانگ تا دەچێتە میحاق ٢٨ رۆژی پێ دەچێ، کاتێ ئەو ٢٨ رۆژە بکەینە چوار بەش هەر بەشەی دەکاتە ٧ رۆژ (کە رۆژانی حەوتو بەدی دێنن).

جا لەبەر ئەوە زانایان گۆڕانی لەش و لاری مرۆڤ، وە ئەنزان ئەکەنە چوار دەورەی حەوت ساڵە: یەکەم کە لە دایک ئەبێ کز و بێ‌تینەو ناتەوانە، هەم لەباری لەش و هەم لە باری گیان و رۆحەوە، بەڵام کاتێ دەگاتە ٧ ساڵی ئاسەواری هۆش و بیرو هێزی لەشی لەودا خۆ دەردەخا.

ئەوسا پێی دەنێتە پلەی دووەم و کەم کەم بەرەو پێگەیشتن و تەکامول دەڕوا، تا لە چواردە ساڵی تێ‌دەپەڕێ و پێ دەنێتە نێو پانزدە ساڵیەوە، لەم سەردەمەدا دەگاتە پلەی بلوغ و خۆناسینی لەش و گیان و رۆحی،وەئارەزوی ژن و مێردی، لەودا دێتە بزوتن (و بە تەواو کردنی پانزەهەمین ساڵ) موکەلەف و ئەرکدار ئەبێ.

هێمان بەرە بەرە پێ دەگاو کامڵ ئەبێ تا دەورەی سێوەمیش تەواو دەکاو

پێ‌دەنێتە ٢٨ ساڵی، ئیتر ماوەی روشت و نمو و هەڵدان و بە خودا هاتنی لەش و لاری تەواو ئەبێ، وە مرۆڤ پێ‌دەنێتە پلەیێ کە پلەیێ وەستانە،کە هەمان پلەی (و بلغ اشـده)وە، وە ئەم پلەی وەستانە تا تەواو بوونی دەورەی پێنجەم یانی تـا ٣٥ ساڵی بەردەوامە (ئیتر لەمە بە دوا سەیری نزولی و لەکەم وکورِی دانە - تەفسیری ئیمام فەخری رازی، ج ١٨، لاپەرِەی ١١١).

هەرچەندە ئەتوانین بڵێین: ئەو دابەش کردنە تا رادەیەک قەبوڵە، بەڵام زۆر ورد نیە، چونکە پلەی بلوغ لە دوای دەورەی دووەمەوە نیەو هەروا تەواو بوونی روشت و بە خۆدا هاتن و هەڵدانی لەش و لار بە قسەی زانایانی ئەمرِۆ، لە ٢٥ ساڵییەوەیەو بلوغی هزرو بیری تەواو بە پێی هەندێ فەرمودە لە چڵ ساڵییەوە دەست پێ دەکا، تازە ئەو قسانە کە لەبەرا راگەیەندرا یەک قانون و زاکۆنی گشتی نیە کە لە بابەت هەموو تاکە تاکێکەوە راست بێ.

٤ـ ئاخرین نوکتەیەک کە پێویستە قسەی لێی بکـەین ئـەمەیە کـە قـورئان لەو ئایەتەی وا رابورد لەوکاتەکە قسە لە دانی حیکمەت و عیلم بە یوسف دەکا، دەڵێ: (ئا بەمجۆرە پاداشی چاک بە کارچاکان ئەدەینەوە) یانێ چاکەی خوا تەنانەت لە پێغەمبەرانیشدا بێ حسێب وکتێب نیە، هەرکەس بە پێی کارچاکی و چاکەکردنی لە دەریای بێ لێواری فەیزو بەرەکەتی خواکەڵک وەردەگرێ، هەر بەو جۆرەی کە حەزرەتی یوسف لە بەرانبەر خۆراگرتن و تابشت‌هێنان لە راست ئەو سەختی و زەختی و کەندو کۆسپەدا بەشێ زۆری لە پیت و بەرەکەتی خواگیرهاتوە.

٢٤ـ وَرَاوَدَتْهُ الَّتی هُوَ فِی بَیْتِها عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الأَبْوابَ وَ قالَتْ هَیْتَ لَکَ قـالَ مَعاذَاللهِ اِنَّهُ رَبّی اَحْسَنَ مَثْوای اِنَّهُ لا یُفْلِحُ الظالِمُونَ.

٢٥ـ وَ لَقَدْ هَمَّتْ به وَ هَمَّ بِها لَوْلا أَنْ رَءَا بُرْهانَ رَبِهِ کَذٰلِکَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّـواء وَالْفَحْشاء اِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُخْلَصین.

یانێ:

٢٤ـو ئەو ژنەکە یوسف لە ماڵیدا بوو، داوای دەس تێکەڵ کردنی لەگەڵدا کردو درگاکانی بەست و وتی: بە پەلەو بە لەز، وەرە بۆ ئەو چتە بۆ تۆ ئامادەیە! (یوسف) وتی: پەنا بەرخوا ئەو (عەزیز-ی میسر) خاوەن نیعمەتی منە، رێزی بۆ من داناوە (ئایا دەکرێ ستەم و خەیانەتی پێ بکەم؟) دیارە ستەمکاران رزگار نابن.

٢٥ـ ژنەکە دڵە رۆچکەی بوو، وە ئەویش - ئەگەر بەڵگەی خوای نەدیبا - دڵە رۆچکەی دەبوو، ئا بەمجۆرەمان کرد تا بەدفەڕی و دزێوی و خراپە و خراپەکاریمان لەو (لە یوسف) دور خستەوە، چونکە ئەو لە بەندەکانی ساغ و بە سۆزی ئێمە بوو.

راوەت کردن:

عەشق و ئەوینی پڕ گڕو بڵێسەداری ژنی عەزیز-ی میسر، یوسف بەو شێوەی شێواو جوان و مەلەکوتیەوە، نە تەنیا سەرنجی عەزیز-ی میسر-ی بەرەو لای خۆی راکێشا، بەڵکو دڵی ژنی عەزیز-یشی بردو زۆر بە پەلەو بە لەز دڵ و دەرونی لێ سەند، عەشق و ئەوینی ئەو پەنجەی لە پەنجەی دڵ و دەرونی وەراند، هەروەکو خەزەلوەر هەموو گیان و لەش و روح و گشت ئەندامی هەڵوەراند، ئەو عەشقە رۆژ بە رۆژ داغتر و پڕ گڕ و ئاگراویتر دەبوو و گڕی ئەوینی لێ بەرز دەبۆوە، بەڵام یوسفی پاک و بێخەوش و خۆڕاگر و خۆپارێز، تەنیا و تەنیا بیری لە خوا دەکردەوە و دڵ و دەرونی پاکی، پاک لە گرەوی ئەوینی بەڕاستی خوا دابوو.

چەن هۆی تریش دەسیان دابوو بە دەس یەکترەوەو ئاگری عەشق و ئەوینی ژنی عەزیز-ی میسر، زیاتر خۆش دەکرد.

نەبوونی زارۆک و وەجاخ کوێری، غەرق بوون لە ژیانێکی خۆش و جوان و تێر

و تەسەل و بێ دەردەسەر، نەبوونی کەند وکۆسپ لە ژیانیماڵەوە، هەروەکو هەموو داراو دەست رۆیشتویەک وان.

بێ بەندو باری دەرباری تاغوتیانی ئەو سەردەمەی میسر، ئەم ژنە کە بڕواو باوەڕو تەقوای نەبوو، لە نێو شەپۆلی وەسوەسەی شەیتانیدا نوقم ببوو، بە جۆرێ وا لێبڕا کە رازی دڵ و دەرونی خۆی بێ پەردە،بە یوسف بڵێ و داوای دەس تێکەڵاوبوونی لێ بکا.

زلێخا بە هەموو شێوەیەک بە گزی و فزی، پاڕانەوە،زۆر تێ کۆشا تا لە دڵ و دەرونی ئەودا شوێن دابنێ و دڵی پڕ لە نوری ئەو بەرەو لای خۆی رابکێشێ، هەروەکو قورئان فەرمویەتی: (وَرَاوَدَتْهُ الَّتی هُوَ فِی بَیْتِها عَنْ نَفْسِهِ).

رستەی (راودتە) لە ریشەی (مراودە)یە، لە بنەڕەتا بە واتای گەڕان بە دوی مێرگ و لەوەڕگە،دایە، وە مەسەلەی (الرائد لا یکذب قومە) یانێ: کەسێ کە لە دوی مێرگ و لەوەڕگەدا دەگەڕێ بە هۆزو خێڵەکەی خۆی درۆ ناڵێ - ئیشارە بەمەیە، وە هەروا بە کلچێو، کلچۆ، کلچێوک (کلچۆک)ی کلەش دەڵێن،کە هێدی و ئارام لە سەرەخۆ چاوی پێ دەرێژن، پێی دەڵێن (مرود)، وە هەروەها بە هەرکارێک دەڵێن کە بە هێدی و ئارامی بیانەوێ سەر بگرێ.

ئەم تەعبیرە ئیشارەو ئاماژەیە بەمە کە ژنی عەزیز بۆ گەیشتن بە مەبەست و ئارمانجی خۆی بەناو لە رێگای نەرم و نیانی و دۆستی و خۆشیەوە، وە دور لە هەڕەشەو گورەشە، لەو پەڕی ئەوینەوە یوسفی بانگ کرد.

سەرەنجام ئاخرین رێگایەک کە هات بە بیریدا ئەمە بوو کە رۆژێ بە تەنیا لە خەڵوەتگەی خۆیدا یوسف بخاتە داو، هەموو ئەو چتانەی دەبنە هۆی قانەقدیلەو فریودانی ئامادە کرد، جوانترین جلک و باشترین خۆڕازانەوە، خۆشبۆترین عەتری بەکار بردو شانۆی وەها رازاندەوە،کە یوسفی،خواناس و رو لە خوا بە هەڵە

بباو لە ڕێگای ڕاستی خوا دوَزی بترازێنێ و لە گرێژنەی ببا.

قورئان لەم بابەتەوە فەرمویەتی: (ئەو هەموو، درگاکانی لێ گـاڵداو هـەمووی لەسەر قایم کردو درگاکانی لێ بەست و پێی وت: وەرە بۆت ئادەم (و غلقت الابواب و قالت هیت لک)[1].

(غلقت) واتای موبالەغە دەگەینێ و نیشان ئەداکە زلێخا هەموو درگاکانی توند بەست و ئەمە خۆی نیشانەی ئەوەیە کە یوسفی بردۆتە شوێنێک لە کـۆشک کـە هۆدەی تۆ دەرتۆ بووە، بە قسەی هەندێ حەوت درگای لەسەر قفل داوە، تا یوسف ڕێگای دەرباز بوون و هەڵاتنی پێ نەمێنێ، دەشگونجێ بەو کارە ویسـتبێتی بـە یوسف بڵێ: کەس پێمان نازانێ و لە نەتیجەی کار دڵنیا و ئارخەیەن بە، کە هـیچ کەس ناتوانێ بمانبێنێ و بۆمان بڕوانێ.

لەو دەمەداکە حەزرەتی یوسف چاوی بە فڕو فێڵی هەڵخزان بەرەو تاوان دی و ڕێگای ڕزگاری بەرچاو نەدەهات، لە وەڵامی زلێخا دا وتی: پەنا بە خوا! هەر ئەو ماوە ڕزگارم بکا لە دەس گزی و فزی و هەڵ خزان (قال معاذالله).

حەزرەتی یوسف بەو جۆرە زۆر بڕایانە، وەڵامی زلێخای دایەوەو داوخـوازە ناشەرعی یەکەی دا دواوەو بەرپەرچی کرد و تێی‌گەیاند کـە هـەرگیز خـۆنادا بـە دەسەوە، وە هەروا ئەم ڕاستیەی بەو ، وە بە گشت کەس ڕاگـەیاند کـە لە هـەڵ و مەرجێکی ئاوا سەخت و گراندا بۆ ڕزگار بوون لە چنگاڵی وەسوەسەی شەیتان و لە

---

١ - درگای حـوجرەکـەی داخست زلێـخا هـیچ شـەرمی نـەکـرد قـفلێکی لێـدا
وتـــی: بـــە یـوسف ڕۆحـی ڕەوانـم مـەیل بـە مـن بـدە ئـارامـی گـیانم
یـــوسف هـاتە جـواب وتـی: زلێـخا نـاوێرم بکـــەم ئـــەم نـەوعە کـارە
یـــەزدان لەم ئـــیشە خـۆ ئـاگـادارە وتـــــی: زلێـــــخا وازم لێ بـــێنە
شـــوشەی نـاموسم بـــە بـەرد مـەشکێنە •

بن چنرۆکی ئەوانەی وا خولق و خۆی شەیتانیان هەیە،تەنیا ڕێگای رزگاری پەنا بردن بە خوایە، خوایێ کە نهێنی و ئاشکرا بۆ ئەو یەکەو هیچ شتێک لە راست لێ بڕانی خوادا تاب و تەوانی نیە و ناتوانێ خۆ رابگرێ یا خۆ بنوێنێ.

حەزرەتی یوسف بەم رستەکورتە هەم بە یەکتابوونی خوا لە روانگای عەقیدەو باوەڕەوە، وە هەم لە روانگای کردەوەو عەمەلەوە ئیعتیرافی کرد.

لە پاشان فەرموی: (جا چلۆن من دەتوانم کارێ وا دزێو بکەم، کەچی مـن لە ماڵی عەزیز-ی میسر دەژیم و نان و نمەکی ئەوم کردووەو ئەو رێزی بۆ من داناوە (انه ربی و احسن مثوای)، ئایا ئەمە ستەم و خەیانەت نیە کە نانی کەسێ بخۆیی و نان دێنەکەشی بدڕ ی و نمەکی بکەیت و نمەکـەدانـەکـەشی بشکـێنی، دیـارە ستەمکاران،رزگار نابن: (انه لا یفلح الظالمون).

مەبەست لە واژەی (رب) لەم رستـەی (انـه ربـی و احسـن مـثوای) چـی‌یە؟ خاوەنی تەفسیری (المنار) فەرمویەتی: رب واتایێ پـەرەداری بـۆ هـەیەو لێـرە مەبەست (عەزیز-ی میسرە) کە زۆری رێـز بـۆ یـوسف دانـاوەو لە سـەرەتاوە سپاردنی حەزرەتی یوسفی بەم رستە بە خێزانی راگەیاند و وتی: (اکرمی مثواه) - دیارە لەم سووڕەتەدا واژەی (رب) چەندین جار بۆ غەیری خوا بەکار براوە، چەن جارێ لە زمانی یوسفەوە، جار جارەش لە زمانی غەیری یوسفەوە.

بۆ وێنە لە چریکەی واتای خەون دیتن و خەو لێکـدانـەوەی خـەون دیـتنی زیندانیاندا دەخوێنینەوە کە یوسف بەو بەند کراوەی وت:کە مزگێنی ئازاد بوونی پێ داو من بخە بیر «ربِّ» خۆتەوەو لای پاشا نێوم بێنە (و قال للذی ظن انـه نـاج منهما اذکرنی عند ربک - ئایەتی ٤٣ی ئەم سووڕەتە).

هەروا لە زمان یوسفەوە دەخوێنینەوە کە پیاوی فیرعەون هاتە لای یوسف، پێی وت: بچو لای (رب) خۆت «فیرعەون»و لێی بخوازە بکۆڵێتەوە تا بزانـێ بـۆچ

ژنانی میسر ده‌سی خۆیان بڕی: (فلما جائه الرسول قال ارجع الی ربک فَسْأَلْهُ ما بال النسوة اللاتی قطعن ایدیهم - ئایه‌تی ۵۱، ئه‌م سووره‌ته).

وه له ئایه‌تی ۴۲ هه‌ر ئه‌م سووره‌ته‌دا له زمانی یوسفه‌وه‌له خوار ئایه‌تی ۴۳ دا له زمانی قورئانه‌وه ده‌خوێنینه‌وه که واژه‌ی (رب) بۆ مالێک و خاوه‌نی نازو نیعمه‌ت به‌کار هاتوه. له ئایه‌تی ۵۰ ئه‌م سووره یه ٠

ئه‌گه‌ر جوان بڕوانین ده‌زانین که له‌م سووره‌ته موباره‌که‌دا له چوار شوێندا بێجگه له‌م شوێنه‌ی وا قسه‌ی لێ ده‌که‌ین واژه‌ی (رب) بۆ غه‌یری خوا به‌کار براوه، هه‌رچه‌ند واژه‌ی (رب) له‌م سووره‌تی یوسف و له سووره‌ته‌کانی دیکه‌ی قورئاندا چه‌ندین جار بۆ په‌روه‌ردگارو بۆ زاتی پاکی خوا به‌کار براوه، مه‌به‌ست ئه‌مه‌یه که بزانین واژه‌ی (رب) موشته‌ره‌ک و هاوبه‌شه بۆ هه‌ر دوو واتاکه به‌کار بریاوه. به‌لاّم هه‌ندێ له ته‌فسیری زانایان لایان وایه که بێژه‌ی (رب) له‌م ئایه‌ته‌دا (انه ربی و احسن مثوای) به واتای خوایه، چونکه واژه‌ی (الله) که به‌ر له‌و له (قال معاذالله) دا ناو براوه بۆته هۆی ئه‌مه که زه‌میری (انه) بگه‌ڕێته‌وه بۆ لای ئه‌للاّ، وه به‌مجۆره واتای رسته‌که، به‌مجۆره ئه‌بێ: یوسف وتی: من په‌نا ده‌به‌مه به‌ر خوا که په‌روه‌ردگارمه‌و پله‌و پایه‌ی به من داوه‌و رێزی بۆ من داناوه‌و هه‌ر نیعمه‌تێکم هه‌یه له خواوه‌یه، به‌لاّم له‌وه ده‌چێ راسپاردنی ئه‌وه له‌م ئایه‌ته‌دا که قسه‌ی لێ ده‌که‌ین، واتای یه‌که‌م جوانتر و له بارتر و راست‌تر بێ.

له ته‌وڕات دا له که‌ژی ۳۹ ژماره‌ی ۸و ۹و ۱۰ به‌م جۆره له بابه‌ت یوسفه‌وه قسه کراوه: (وه دوای سه‌ره‌تایه‌ک ده‌لێ: ژنی ئاغه‌که‌ی چاوی بڕیبووه یوسف‌و پێی‌وت: ده‌سم له‌گه‌ڵ تێکه‌لاّو بکه، به‌لاّم یوسف به قسه‌ی نه‌کرد و به ژنی ئاغاکه‌ی وت: ئێستا ئاغام ئاگای له ماڵه‌وه نیه، وه هه‌موو ماڵه‌که‌ی به من سپاردوه، له‌م ماڵه‌دا که‌س له من مه‌زن‌تر نیه‌و له‌م ماڵه‌دا هیچی له من درێخ نه‌کردووه، تۆ نه‌بێ که ژنی

ئەوی، جا کەوابێ چلۆن ئەم قەباحەتە گەورە بکەم؟ وە لای خوا خۆم تـاوانـبار بکەم؟ ... ئەم قسانەی تەورات واتای یەکەم بە هێز تر دەکا.

لێرەداکاری یوسف و ژنی عەزیزی میسر دەگاتە شوێنێکی زۆر باریک و ناسک کە قورئان بە واتایێ پڕ و تەژی لەوە قسە دەکاو دەفەرمێ: (ژنی عەزیز-ی میسر) قەستی ئەوی کردو یوسفیش ئەگەر بەڵگەی خواو پەروەردگاری نەدیبا لەوانەبوو وا بکا (و لقد همت به و هم بها لولا ان رای برهان ربه).

لە واتای ئەم رستەدا لە نێوان تەفسیر زاناندا قسە زۆرە کە ئەتوانـین لەم سـێ تەفسیرو واتایەی خوارەوەدا کورتی یان بکەینەوە:

١ـ ژنی عەزیز-ی میسر لێ بڕا بوو، تا دەس لەگەڵ یوسف تێکەڵ بکا، بۆ ئەوە زۆر خۆی لە دارو بەرد دا، یوسفیش ئەگەر بەڵگەی خوای نەدیبا لەوانە بوو، لێی نێزیک بێتەوە، لەمەوە بە جوانی دەردەکەوێ (هَمَّ بها)-ی یوسف مەشروت بوو بە شەرتێ کە نەهاتە دی: (یانی نەبوونی وجودی بورهانی پەروەردگار) بەڵام هـی ژنی عەزیز-ی میسر بێ شەرت و شۆن بوو، هەر لەبەر ئەمەش بوو سەری دای لەبەرد.

وێنەی ئەم قسانە لە وێژاوەری و وێژاوەنیشدا زۆرە، بۆ وێنە دەڵێن: تاکە تاکی دز و جەردە ماڵی کابرا ببڕن و ببەن، منیش لەوانە بوو ببمە شەریکە جورمیان، ئەگەر قسەکانی پیرو دەستگیرم لە بیر نەبایە، بەڵام قسەکانی پیر دای چڵەکاندم! لەو تاوان و فەرەتەنە دوری خستمەوە، شوکر بۆ خوا.

یوسفیش تەقواو لە خوا ترسان و دیتنی بورهانی خوا لەو تاوانەی پاراست.

٢ـ دووەمین قسە ئەمەیە کە ژنی عەزیز-ی میسر و حەزرەتی یوسف هیچ کامیان مەبەستیان دەس تێکەڵاو کردن نەبووە، بەڵکو هێرش بۆ یەک بردن بووە، بە تایبەت کە زلێخا لە دەس تێکەڵاو کردن لەگەڵ یوسف بێ هیوا بووەو تێشکاوەو یوسف

خۆی لەوە پاراستوە.

چونکە ژنی عەزیزی میسر زۆر بەر لەوە لێ بڕابوو تا بە هەرگزی و فزیێک بۆی بلوێ، دەس لەگەڵ یوسف تێکەڵ بکا، بەڵام بۆی نەلوا، ئیتر لەم دەمەدا ماوەی لێ بڕان نەمابوو، دیارە حاڵەتی توندو تیژی کردن دوای تێشکانی ئەو بوو، چونکە لە بەرا زۆر بە نەرمی و نیانی لەگەڵ یوسفدا بزوتەوە، تا بەڵکو خۆ بدا بە دەسەوە، چونکە لێرەوە هیچی دەستگیر نەبوو، دەسی کرد بە هەرەشە کردن، خوایش دەفەرمێ: (کذلک لنصرف عنه السؤ والفحشاء) - واتا ئێمە بەدفەڕی و دزێوی و کاری ناشیاو و ناحەزمان لە یوسف دور خستەوە. فحشا واتا پیسی و داوێن پیسی و بێ عیفەتی و سوء رزگار کردن لە چنگالی بێ ئابڕوی ژنی عەزیزی میسر.

دیارە چون یوسف بورهان و بەڵگەی پەروەردگاری دی، لە ئاوقەبوون بەو خۆی پاراست، نەوەکو بەڵگەیەک بکەوێتە دەسی بیکاتە بیانو، ئەوە بوو، یوسف رای کرد تا خۆی رزگار بکا.

٣ـ بێگومان یوسف لاوێ بووە بەگشت هەستی لاوەتی و هێزی گەنجی، هەرچەند غەریزەی بە هێزو وزەی ئەو لە بن فەرمانی ئەقڵ و ئاوەزو ئیمان و بڕوای دابوو، بەڵام خۆرسکە، وە تەبیعی‌یە، هەر دەمێ مرۆیکی ئاوەها لە بەرانبەری شانۆیەکی بزوێنەردا،روبەرو بێ تۆف و تۆفانێ لە دڵ و دەرونیدا گڕ دەگرێ و غەریزە و ژیری‌و ئەقڵ دەکەونە ملە بە ملانێ، هەرچی شەپۆلی غەریزەی بزوێنەر بە وەزەتر بێ، تای ترازوی غەریزە، هەڵدەچێ تا ئەو شوێنەی لەوانەیە لە یەک چاو لێکدانانێکدا ئاخرین پلەی کەف و کوڵی خۆی ، هەروەکو شیر هەڵچێ، بە جۆرێکی وا ئەگەر هەنگاوێ بڕواتە بەرەوە،دەگاتە شوێنی هەڵخێسکان و شیرەکە، هەڵدەچێ و بە لێواری مەردۆشەکەدا تاڤگە ئەکاو چۆڕی لێ ئەبڕێ، ئا لەو دەمەدا هێزی بازۆڵەی بڕواو ئیمان و ئەقڵ دەکەونە خۆو بەناو بەسیج دەبن و لێی

هەڵدەگەڕێنەوە و هێزی غەریزە کە تا لێوار هەڵدێر کشا بوو، بەرپەرچی ئەدەنەوەو بەری دەگرن.

قورئان ئەو کەلامە پیرۆزە، ئەو سەردەمی کەف و کوڵ و هەڵچونە کە لە نێوان دوکاتی ئارامش و جێ دڵنیایی قەراری گرتبوو، لەو ئایەتەدا وێنەی کێشاوە. جا لەبەر ئەمە مەبەست لە ئایەتی (هم بها لولا ان رأی برهان ربه) - ئەمەیە کە لە کێشە کێشی غەریزەو ئاوەزو ئەقڵدا یوسف تا لێوار هەڵدێران راکێشرا، لە ناکاو هێز و بڕوای ئیمان و باوەڕ، هێزی غەریزەی شکاند؛ تا هیچ کەس گومان نەکا کە ئەگەر یوسف خۆی لەو فەرتەنە رزگار کردوە، کارێ سادەی کردوە، چونکە هۆی گوناح کردن و هێزی بزوێنەر، لە وجودی ئەوداکز و بێ تین بووە، نا نەخێر بەڵکو ئەویش بۆ پاراستنی پاکی خۆی لەو سەردەمە،حەساسەدا دەسی کردوە بە ملە بە ملانی یەکی،سەخت و لەگەڵ نەفسدا جیهادی کردوە (ئەمە کورتەیەک بو لە بیرو ڕای خاوەنی «فی ظلال القرآن»، جلد ۴، لاپەڕەی ٧١١).

مەبەست لە بوڕهانی پەروەردگار چی یە؟

«برهان» لە ریشەی «بره» بە واتای سپی بوونە، لە پاشان بەڵگەیەکی بە هێز کە ببێتە هۆی روناک بوونەوەی مەبەست،بوڕهانیان پێ وتوە. جا ئەو بوڕهانەی کە بووە هۆی رزگاری یوسف،جۆرێ بەڵگەی رووناکی خوا بووە،کە موفەسیران بەمجۆرانە واتایان کردوە:

١- زانست و بڕواو بارهێنانی مرۆڤانی و خوی بەرزو تەرز و باش.

٢- ئاگاداری مرۆڤ لە بابەت حوکمی حەرام بوونی زینا.

٣- پلەو پایەی بەرز و بێخەوشی پێغەمبەرایەتی.

۴- جۆرێ یارمەتی‌دانی خودایی،کە لەبەر کارچاکی لەو سەردەمانەدا دێتە

یارمەتی‌دانی مرۆڤی چاک و کارچاک.

[٥]ـ هەندێ دەڵێن: لەو هۆدەدا بوتێک هەبوو، ژنی عەزیزی میسر بە مەعبودی خۆی ئەزانی، کاتێ لە ناکاو ئەو ژنە چاوی بە بوتەکە کەوت، ترسا و لای وا بوو چاوی لە گزی و فزی ئەوە، کە سەبارەت بە یوسف ئەیکا، خێرا پەردەیەکی بە بوتەکەدا داو دایپۆشی. ئەو دیمەنە یوسفی بێدارکردەوەو راچەنی و وتی: تۆکە لەو بوتە بێ مێشک و بێ شعور و بێ ئەقڵە شەرم دەکەی، ئەی من چلۆن لە پەروەردگارم شەرم نەکەم،کە ئاگای لە هەموو شت هەیە.

هەر ئەوە هێزێ تازەی خستە بیرو مێشکی یوسفەوەو لە دەس نەفس و شەیتان رزگاری کردو پاک و بێخەوش مایەوەو لەو جەنگەدا زاڵ بوو (تەفسیری قورتوبی، ج [٥]، لاپەڕەی ٣٣٩٨).

دیارە ئەگەر هەموو ئەو [٥] واتایەی کە رامانگەیاند بگرینە بەرچاو دروستە، چونکە (برهان) مەفهومی عام و گشتی بۆ هەیە، جا هەموویان دەگرێتە بەر.

ئێستا با بزانین قورئان چ دەفەرمێ و چ دەڵێ: (ئێمە ئا بەمجۆرە بورهانی خۆمان بە یوسف نیشان دا، تا بەدفەڕی و بەدی و دزێوی و پیسی و کاری ناشیاو لەو دور بخەینەوە): (كذلک لنصرف عنه السؤ والفحشاء). چونکە یوسف لە بەندەکانی هەڵبژاردەو موخلیسی ئێمە بوو: (انه من عبادنا المخلصين). ئیشارە بەمەیەکە ئەگەر خوا پشتیوانی لێ کردوەو بورهانی خۆی بە یوسف نیشان داوە تا توشی تاوان و زیناو گوناح نەبێ، بێ بەڵگە نەبووە، یوسف بەندەیێ پاک و بە ئیمان و خۆپارێز بووەو دڵ و دەرونی خۆی لە تاریکی شیرک و بێ بڕوایی، پاک و بێخەوش راگرتوە، جا لەبەر ئەوە شیاوی ئەوەی پەیاکردوەکە ئیمدادی غەیبی لە تەنگانەدا بێ بە هاواریەوەو یارمەتی خوای بگاتێ.

ناو بردنی ئەم بەڵگە نیشانەی ئەوەیەکە ئیمدادی غەیبی و پشتیوانی کردنی

خوا، لە پێغەمبەران و حەزرەتی یوسف لە تەنگانەدا، تایبەت بەوان نیە، بەڵکو هەرکەس لە جەرگەی بەندەکانی چاکی خوابێ، شیاوی پشتیوانی کردنی خوا پەیدا ئەکا.

نوکتە:

١- جیهادو ملە بە ملانێ کردن لەگەڵ نەفس و ئارەزوی نەفسانی:

هەموو دەزانین لە ئیسلام دا گەورەترین جیهاد، جیهاد لەگەڵ نەفسە، کە بە جیهادی ئەکبەر ناو براوە، یانێ گەورەترە لە جیهاد لەگەڵ دوژمن کە بە جیهاد-ی ئەسغەر ناو براوە. دەڵێن: تا واتای جیهادی ئەکبەر لە دڵ و دەرونی مرۆڤدا جێ نەگرێ،لە جیهاد لە تەک دوشمندا سەرناکەوێ.

خوا لە قورئاندا شانۆگەلی جیاجیای لە مەیدانی جیهادی ئەکبەر دا لە پێوەندی لەگەڵ پێغەمبەران و ئەولیای خوا نوواندوەو رەسمی کێشاوە،کە بەسەرهاتی یوسف و چریکەی ئەوینی ئاگرینی ژنی عەزیزی میسر، یەکێ لە گرینگترینی ئەوانەیە، هەرچەندە قورئان لە بەر جوان وتن هەموو رازو رەمزی ئەوەی باس نەکردوە، بەڵام بە رستەیەکی کورت (و هم بها لو لا ان رأی برهان ربه)، ئەو ئاژاوە سەختە بەیان دەکا.

یوسف لە مەیدانی ئەو ملە بە ملانی کردنەدا، بووە روو سوری لای خوا، بە سێ بەڵگە:

١- یەکەم: ئەوە بوو کە یوسف خۆی بە خوا سپاردو پەنای بە خوا برد (قال معاذالله).

٢- ئەوە بوو کە ئەمەکناسی لە بابەت عەزیزی میسر نیشاندا کە لە ماڵی ئەودا بوو و نان و نمەکی ئەوی کردبوو، نمەکدانی ئەوی نەشکاندو هەروەها کەوتە یادی

ئەوە کە خوا روحمی لەگەڵدا کردو ئەوی لە چالاوەکە رزگار کردو هێنایە ژینگەیەکی هێدی و هێمن و بیری لە دوا رۆژی خۆی کردەوەو خۆی پاراست.

۳ـ سێوەم ئەوە بووکە یوسف خۆی بێخەوش راگرتبوو، بە دڵ بەندەگی خوای دەکرد،کە قورئان دەفەرمێ: (انه من عبادنا المخلصین). هەموو ئەوانە هێز و وزەی بە یوسف داکە لەو داوە رزگاری ببێ،کە هەم لە دەرەوەو هەم لە دەرونەوە داو؛تەڵەی نەفس و شەیتان زەختی خستبووە سەری.

وە ئەمە دەرس و پەندێکە بۆ هەموو ئەوکەسانەی دەیانەوێ لە مەیدانی جیهاد لەگەڵ نەفسدا بەسەر ئەو دوژمنەدا زاڵ بن و سەرکەون.

۲ـ پاداشی چاکی و بێخەوشی:

هەروەکو لە واتای ئایەتەکانی پێشودا رامانگەیاند، قورئان رزگار بوونی یوسف لەگزی و فزی ژنی عەزیزی میسر ئەداتە پاڵ خۆی و دەفەرمێ: (کذلک لنصرف عنه السؤ والفحشاء) - یانێ:خوی بەدی و بێ فەڕی و گزی و فزی،ئەوی،لە یوسف دور خستەوە، بە سەرنجدان بە رستەی (انه من عبادنا المخلصین - یانێ بەڕاستی یوسف لە بەندەکانی موخلیسی ئێمە بوو)، رووناک دەبێتەوەکە خوا بەندەی چاک و موخلیسی لە تەنگانەدا یاری ئەداو بە تەنیا وێڵی ناکاو پشتیوانی خۆی لەو درێخ ناکا، بەڵکو بە لوتفی خەفی خۆی و ئیمدادی غەیب کە بە قسە کردن لەوە بەیان ناکرێ، بەندەی دەپارێزێ و لە راستیدا ئەمە پاداشی خوایە،کە بەو جۆرە بەندە چاک و بێخەوش و خۆپارێزو بە تەقوایانەی،یارمەتی ئەدا لە تەنگانەدا.

نوکتەیەک کە ئەبێ قسەی لێ بکەین ئەمەیە کە حەزرەتی یوسف لە بەندەکانی (مخلص -اسم مفعول) یانێ خالیس کریاو نەک (مخلیص - اسم فاعل)کە بە واتای خالیس کونەندەیە، یادکراوە.